

Yunus Emre Divanı'nda Tanrı Anlayışının Esmayihüsna Bağlamında Çözümlemesi

Analysis of the Concept of God in Yunus Emre's Divan in the Context of Al Asma Ul Husna

Halil BUNSUZ * Öz

Anadolu topraklarının Moğol istilası, taht kavgaları ve halk isyanları ile siyasi, içtimai ve kültürel anlamda geçirdiği buhranlı zamanlarda yaşamış olan Yunus Emre, Anadolu insanına şiirlerinde ifade ettiği düşünceleri ile nefes aldırıştır. Tarihi serüvenlerinde birçok sıkıntıyı aşan Türk milleti XIII. ve XIV. asırda karşılaştığı zorlukların üstesinden gelirken Yunus Emre'ye kulak vermiştir. Bu dönemde Yunus Emre, ümitsizliğe düşen Anadolu insanına ümit aşılamış; dostluğun, kardeşliğin öneminden bahsederek onları birlik ve beraberliğe davet etmiş; dünyanın geçiciliğini hatırlatarak, Kur'an-ı Kerim ve hadislerin yol göstericiliğinde yaşamayı öğütlemiştir. Şiirlerinde halkın sorunlarını ifade ettiği, halkı ve Hakk'ı sevdiği görülen Yunus Emre, insanlara Allah'ı tasavvufi bir pencereden anlatmaya ve sevdirmeye çalışmıştır. Bu yönüyle Hak âşığı, Allah dostu gibi sıfatlar ile anılan Yunus Emre'nin Cenab-ı Hakk'ı sadece sevgi odaklı anladığı ve anlattığı düşünülebilir. Oysa Divân dikkatle incelendiğinde onun, Tanrı'yu hesap soran, suçluları cezalandıran, nimet veren, tüm kâinatı idare eden, adil ve ilim sahibi olduğunu bildiği, kudreti, yüceliği, hidayet verici gibi farklı isim ve sıfatları ile tanıdığı ve insanlara anlattığı görülmektedir. Bu bağlamda Yunus Emre, Allah'ın doksan dokuz isminin terkibi olan esmayihüsнадan önemli ölçüde faydalanmıştır. Makalede, yaşadığı çağı ve coğrafyayı aşarak sesini ve sözünü insanlığa duyurmaya devam eden Yunus Emre'nin, divanında Allah'ı nasıl anladığı ve insanlara anlatırken esmayihüsna diye ifade edilen isimlerden ve manalarından ne kadar ve nasıl faydalandığı anlatılacaktır. Bu durum aynı zamanda Yunus Emre'nin ciddi bir İslami eğitim aldığı ileri sürülenler için de yeni bir dayanak olacaktır.

* Dr. Öğr., Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
halilbunsuz@kmu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9291-9214
Karaman / TÜRKİYE

* Assist. Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey University, Department of Turkish and Social Sciences Education
halilbunsuz@kmu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9291-9214
Karaman / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Yunus Emre, Esmayihüsna, Tanrı tasavvuru, Divan.

Abstract

Yunus Emre, who lived during the Mongol invasion of the Anatolian lands, the throne fights and the people's revolts, and the political, social and cultural depressions, gave the Anatolian people a breath of fresh air with the thoughts he expressed in his poems. The Turkish nation, which overcame many difficulties in its historical adventures, listened to Yunus Emre while he was overcoming the difficulties in the XIIIth and XIVth centuries. During this period, Yunus Emre instilled hope in the Anatolian people who fell into despair; he talked about the importance of friendship and brotherhood and invited them to unity and solidarity; reminding the transience of the world, he advised to live under the guidance of the Qur'an and hadiths. Yunus Emre, who was seen to have expressed the problems of the people and to have loved the people and the right in his poems, tried to explain and make people love God from a mystical window. In this respect, it can be thought that Yunus Emre, who is known with adjectives such as lover of God and friend of God, understood and explained God only with a focus on love. However, when the divan is examined carefully, it is seen that he

Başvuru/Submitted: 27/01/2023

Kabul/Accepted: 20/03/2024

knew Allah as the one who takes account, punishes the criminals, gives blessings, administers the entire universe, is just and has knowledge, and describes it to people with different names and attributes such as his might, majesty, and guidance. In this context, Yunus Emre greatly benefited from the Al-Asma-ul-Husna, which is the composition of the 99 names of Allah. In this article, it will be explained how Yunus Emre, who continued to make his voice and word heard by humanity by transcending the age and geography he lived in, understood God in his divan and how much and how he benefited from the names expressed as Al-Asma-ul-Husna and their meanings while telling people. This will also be a new basis for those who claim that Yunus Emre received a serious Islamic education.

Keywords:

Yunus Emre, Al-Asma-ul-Husna, God imagination, Divan.

Makale Bilgileri

Atıf: Bunsuz, H. (2024). Yunus Emre Divanı'nda Tanrı Anlayışının Esmayihüsna Bağlamında Çözümlemesi. *Selçuk Türkiyat*, (61): 305-337. Doi: 10.21563/sutad.1474534

Etik Kurul Kararı: Etik Kurul Kararından muaftır.

Katılımcı Rızası: Katılımı yok.

Mali Destek: Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Telif Hakları: Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Değerlendirme: İki dış hakem / Çift taraflı körleme.

Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate.

Etik Beyan: sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com

Lisans: Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Citation: Bunsuz, H. (2024). Yunus Emre Divanı'nda Tanrı Anlayışının Esmayihüsna Bağlamında Çözümlemesi. *Selçuk Türkiyat*, (61): 305-337. Doi: 10.21563/sutad.1474534

Ethics Committee Approval: It is exempt from the Ethics Committee Approval.

Informed Consent: No participants.

Financial Support: The study received no financial support from any institution or project.

Conflict of Interest: No conflict of interest.

Copyrights: The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

Assessment: Two external referees / Double blind.

Similarity Screening: Checked – iThenticate.

Ethical Statement: selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr

License: Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Niçe eydebile dil niteligün

Dile getürmege bin-bir adun var (48/3).

Giriş¹

Milletleri oluşturan kültürel değerler, yüzyıllar içerisinde birçok unsurun ortak bir paydada yoğrulması ile meydana gelir. Bu kültürel değerlerin oluşumunda düşünürler ilk ve önemli kişiler olarak rol almaktadırlar. Düşünürler, bir milleti millî, dinî, ahlaki vb. alanlarda görüş ve düşünceleri ile geleceğe hazırlar. Büyük Türk düşünürü Yunus Emre de yaşadığı coğrafyanın siyasi anlamda zor ve sıkıntılı dönemlerinde verdiği eserleriyle Türk milletinin özellikle dinî, insani ve ahlaki alanlarda düşünce dünyasını ve yaşam şeklini etkilemiştir. Güçlü bir millet ve devlet olma yolundaki umudun azalıp endişenin arttığı bu dönemde Yunus ve çağdaşları tasavvufi yollarla Türk milletine sığınacakları kapıyı öğretmiş ve hatırlatmışlardır. Yunus ve çağdaşlarının bu gayretleri ile Anadolu insanının tahrip olan maneviyatı imar edilmiş, ardından bir kalkan vazifesi görmüş ve Anadolu'daki sosyal, siyasi ve kültürel hayat bu kalkanın muhafazasında düzenlenmeye çalışılmıştır. Nitekim, mutasavvıf bir şair olan Yunus'un divanı incelendiğinde onun insanlara dünyanın geçiciliğini, Allah'ın büyüklüğünü/kudretini belirterek ondan ümidin kesilmemesi gerektiğini, her hâlin geçici olduğunu, anlattığı/öğrettiği görülmektedir.

Sonraki yıllarda, yaşadığı coğrafyanın sınırlarını aşarak evrensel bir kimliğe bürünen Yunus Emre her yönüyle araştırılması, incelenmesi gereken önemli bir şahsiyettir. Şiirleri ile medeniyetimizin en önemli mihenk taşlarından birisi olan Yunus Emre, araştırmacılar tarafından geçmişten günümüze birçok yönüyle incelenmiştir. Bu araştırmalarda onun tarihî ve menkıbevi hayatı, Türk dilini duru ve etkili bir şekilde kullanması, şiirlerinin didaktik yönü, aktarmaya çalıştığı değerler, insan sevgisi, tasavvufi yönü ve Allah'a karşı duyduğu derin sevgi gibi konulara yer verildiği görülmektedir. Yunus Emre'yi diğer düşünürlerden ayıran en önemli özelliklerinden biri, insanlara Allah'ı sade bir dil ve zengin ifade gücüyle etkileyici bir şekilde anlatması ve sevdirmeye çalışmasıdır. Bu anlamda Yunus Emre'nin divanındaki Allah sevgisi, Tanrı tasavvuru ve bunları anlatım tarzı dikkat çekicidir. Nitekim o, Köprülü'nün de ifade ettiği gibi *Hakk'a karşı hitaplarında, feryatlarında da dâima en tabîi bir safvetle, sâdedillikle, samimîyetle haykırır, ağlar, i'tiraz eder, yâhut vecd içinde terennüm eder* (1976, s. 333).

Tarihî hayatı ile menkıbevi hayatı iç içe geçmiş olan Yunus Emre'nin bir eğitim hayatının olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Mustafa Tatcı, eski kaynaklarda Yunus Emre'nin ümmîliğinden söz edildiğini, Bektaşî geleneğinde de onun ümmî olarak kabul edildiğini belirtir (2013, s. 601). Köprülü (1976, s. 271, 273) ve Öztelli (1997, s. 63) Yunus'un alfabeyi bilmeyecek kadar cahil olmadığı gibi tam manasıyla medrese eğitimi görmediğini de belirtir. Gölpınarlı, Yunus'un iyi derecede okuma yazma bildiğini Arapça ve Farsçaya vukufiyetinin olduğunu söylerken (2008, s. 67) Günay ve

¹ Bu çalışma 24-25 Aralık 2021 tarihleri arasında Konya'da düzenlenen Uluslararası Anadolu'nun İrfan Çağı (XIII-XIV. Yüzyıllar) Sempozyumu'nda "Yunus Emre'nin Allah Anlayışının Esmayihüsna Bağlamında Çözümlemesi" başlığıyla sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir.

Horata (1994, s. 28-29), Timurtaş (t.y, s. 15) ve Kaya (2009, s. 8) ise Yunus Emre'nin şiirlerinden hareketle onun düzgün bir tahsil gördüğünü; İslami ilimleri, İslam tarihini, tasavvufi bilgileri bildiğine dikkat çeker.

Yunus'un şiirlerinde özellikle Allah'a karşı duyduğu derin sevgi ve bu sevgisini anlatma çabası aynı zamanda Hak aşığı, Allah dostu gibi unvanları almasına sebep olmuştur. Şiirlerinden Kur'an-ı Kerim ve hadislere büyük ölçüde hâkim olduğu anlaşılan Yunus Emre'nin İslamiyet'in bu iki temel kaynağı ışığında eserlerini kaleme aldığı görülmektedir. Bu bağlamda onun şiirlerinde tüm yönleriyle kendini ve Allah'ı anlatmaya çalıştığı görülür. Nitekim divan incelendiğinde onun sevincini, kederini, korkularını, üzüntü ve ümitlerini sade ama bir o kadar da içten bir şekilde dile getirmesi dikkat çeker.

Yunus Emre tasavvufi konularda da yetkin bir isimdir. Öyle ki *İslam tasavvufunun temel kavramları olan Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat, Yunus Emre'nin Dîvân'ında ele aldığı başlıca konulardandır.* (Kahraman, 2017, s. 1). Süleyman Uludağ, *mutasavvıflara göre mârifetin, kalbin Allah ile olan hayatı, Allah'ı sıfat ve isimleriyle tanıyanın niteliği, birbirini izleyen nurlarla Hakk'ın kalplere doğması, ilâhî bir na't/vasf, kalbe atılan bir nurla iç aydınlığa kavuşma hali, kalp gözüyle ilâhî gerçekleri görmek* (2003, s. 55) olduğunu bildirir. Divanda Yunus Emre'nin Allah'ı sadece sevgi odaklı değil birçok farklı yönü ile anladığı ve anlattığı görülmektedir. Onun "*Allah hakkındaki duygulu ve hummalı zihin yoruşları*" (Banarlı, 2004, s. 331) aynı zamanda esmayihüsna bilgisini de bize göstermesini sağlar. Tasavvufi bir ahlak ile İslamiyet'i yaşamaya, anlatmaya çalışan bu gönül insanı şiirlerinde yaşadığı vecd hâli ile sevgi, birlik, beraberlik ve Allah'a ulaşma ve onun rızasına erişme gibi konuları işler. Türk şiirinde insanlara Allah'ı birçok yönüyle tanıtan ilk mutasavvıf şairlerden olan Yunus Emre'nin bu konudaki gayreti ve başarısı divanında belirgin bir şekilde görülmektedir.

Yunus Emre'nin İslami, tasavvufi yönü ve bu araştırmanın konusu olan Tanrı tasavvuruna dair çok sayıda araştırma yapılmıştır. Örneğin *Yunus Emre'de Dinî Hayatın Psikolojisi* isimli çalışmada Yunus Emre'nin şiirlerinden hareketle onun dinî hayatına dair psikolojik bulgular elde edilmeye çalışılarak Yunus'un inanç, iman ve Tanrı konusundaki düşünceleri irdelenmiştir (Pür, 2008). *Ahmet Yesevi, Hakim Ata ve Yunus Emre'de Tanrı Tasarımı* isimli doktora tezinde ise ismi geçen mutasavvıf şairlerin şiirleri üzerinden yola çıkılarak Türk kültüründe Tanrı tasarımının nasıl oluştuğu kuramsal, kavramsal, yapısal, bireysel ve toplumsal çerçevede incelenmeye çalışılmıştır (Ersöz, 2021). *Din Felsefesi Açısından Yunus Emre'de Tanrı ve İnsan* isimli çalışmada ise Yunus Emre'de Tanrı tasavvuru, insan anlayışı ve insan-Tanrı ilişkisi incelenmeye çalışılmış, çalışmanın bir kısmında Yunus Emre'nin kullandığı Allah'ın bazı isim ve sıfatlarına yer verilmiştir (Dursun, 2009). *Yunus Emre'nin Öğretisiyle Gençliğe Allah Bilinci Kazandırmak* isimli makalede ise doğru Allah anlayışından uzak yaşayan gençlere sevgiye dayalı Allah bilinci kazandırılması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Makalenin *Yunus Emre ve Allah Anlayışı* başlıklı kısmında ise Allah'ın bazı isimlerinden kısaca bahsedilmektedir (Bardakçı, 2021). *Yunus Emre'nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi* isimli çalışmada Yunus Emre'nin düşünce dünyasında insan-Allah ilişkisi incelenmeye

çalışılmış ve muhtelif başlıklar altında Allah'ın bazı isimleri divandan örnekler verilerek incelenmiştir (Kayaer, 2010).

İsmi geçen çalışmalarda her ne kadar Yunus'un dünyasındaki Tanrı tasavvuru incelenmeye çalışılsa da divanın tümündeki örneklerden yola çıkılarak onun Tanrı tasavvuru esmayihüsna bağlamında müstakil bir çalışma ile incelenmemiş, isim ve manalara kısmi olarak temas edilmiş, üstelik divanda yer alan isimlerin veya manalarının tamamı tespit edilip yorumlanmamıştır. Bu çalışmada Yunus'un düşünce ve inanç dünyasından divanına yansıyan Tanrı tasavvuru, farklı esmayihüsna terkiplerinde yer alan isimler ve bu isimlerin anlamları çerçevesinde incelenmiştir. Nitekim onun Tanrı'yı (Metin içinde Allah ismi kullanılmıştır) anlatma amacıyla yazdığı şiirlerinde esmayihüsna terkiplerinde bulunan isimlerden fazlasıyla yararlandığı veya bazı isimlerin manasını verdiği tespit edilmiştir. Bu durum, Yunus Emre'nin İslami konulardaki yetkinliğini gösteren önemli bir husus olarak kabul edilebilir. Türk kültürüne manevi ve edebî anlamda ilk mayayı çalan öncülerden olan Yunus Emre'nin divanda Allah'ı anlatırken Kur'an ve hadis rivayetlerinde yer alan isimleri veya bu isimlerin manasını ifade ederek iki farklı yol izlediği görülmektedir.

Esmayihüsna Nedir, Divanda Nasıl Yer Alır?

Esmayihüsna Misalli Büyük Türkçe Sözlükte; "Allah'ın her an, her yerde ve her zerrede tecelli eden yüce varlığını, birliğini, kâinat üzerindeki mutlak hakimiyetini ve bütün yönleriyle erişilmez bir mükemmelliğe sahip bulunduğunu belirten ve yalnız O'na ait olan en güzel isimler" (2010, s. 353) diye tanımlanmaktadır. İslami terminolojide ise:

Allah'ın Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde geçen isimlerinin tamamına verilen bir isim olmasının yanı sıra daha çok doksan dokuz ismini ifade etmek için kullanılan bir terkip (Topaloğlu, 1995, s. 404) diye açıklanmaktadır. Yani Allah'ın en güzel isimleri anlamına da gelen bu isimler sadece doksan dokuz sayısı ile sınırlı değildir. Doksan dokuz sayısı çokluktan kinayedir. Ayrıca hadislerde geçmeyip Kur'an'da geçen Allah'ın isim ve sıfatları vardır. Bu isim ve sıfatların sayısı iki yüzü geçmektedir. Ayet ve hadislerde zikredilen esmayihüsna Allah'ın nasıl bir varlık olduğunu, onun özelliklerini ve hangi vasıflara sahip olup olmadığını açıklayan isim ve sıfatlardır (Karagöz, 2017, s. 151-152).

İslam coğrafyasında esmayihüsna terkiplerine büyük önem verilmektedir. Allah'ın doksan dokuz ismini ihtiva eden bu terkipleri anlamları ile broşür şeklinde basılı hâlde bulmak, manzum esmayihüsna okumak, camilerin iç süslemelerinde duvarda yazılı olarak görmek veya tamamını anlamları ile birlikte ezberlemeye çalışmak yaygındır. Hatta hemen her asırda esmayihüsna şerhleri yazılmıştır. Bu ilgi bir edebî tür olarak da kendini göstermiştir. Böyle bir ilginin gösterilmesinde birçok hadis kitabında yer alan meşhur hadisin etkisi büyüktür. *Ebû Hüreyre'den rivayet edilen hadise göre, Hz. Muhammed Allah'ın, yüzden bir eksik, doksan dokuz ismi vardır. Kim bu isimleri (öğrenip gereğiyle amel ederek) sayarsa cennete girer (Hadislerle İslam 1, 2022, s. 219) demiştir. Bu çalışmada divanda geçen isimler ve anlamları Kuran'da ve farklı hadis rivayetlerinde (İbn Mâce, Tirmizî, Hâkim Neysabûrî, İbn Hibban, Beyhakî, Nesâî) geçen isimler üzerinden değerlendirilmiştir.*

1. Esmayihüsna'da Yer Alan İsimleri Kullanması

Yunus Emre'nin divanda Allah'ı anmak için izlediği yollardan ilki esmayihüsna diye adlandırılan doksan dokuz isminden bazılarını mısralarında doğrudan kullanmasıdır. Divanda yapılan incelemelerde Yunus Emre'nin Allah'ın doksan dokuz isminin önemli bir kısmını bildiği ve belirgin bir şekilde kullandığı görülmektedir. Onun divanda izlemiş olduğu bu yol, Allah'ı ne kadar iyi tanıdığı hususunda okuyucular/araştırmacılar için önemli bir referanstır. Çünkü, onun mısralarında Allah'a farklı isimler ile seslenmesi ilerleyen başlıklarda da görüleceği üzere Allah'ı sadece sevgi odaklı tanımadığı aynı zamanda onun büyüklüğünü, cömertliğini, merhametini, kudretini, hesap soran oluşunu, suçluları cezalandırdığını vb. özelliklerini de bildiği ve insanlara onun bu yönlerinden bahsettiği görülmektedir. Yapılan incelemeler neticesinde, Yunus Emre'nin divanda on yedi ismi (yakın veya eşanlımlılar dâhil) kullandığı tespit edilmiştir:

Allah

Esmayihüsna'da Allah'ın doksan dokuz ismi bulunmaktadır. Ancak bu isimler arasında Allah kelimesi özel bir yere sahiptir. Çünkü bu isim *odak bir kavram olarak yüce yaratıcının en ulu ismi olup bütün ilahi sıfatları kendisinde toplar ve yaratıcı varlığa delalet eder* (Karagöz, 2020, s. 98). Böylesine kapsamlı ve zengin bir anlama sahip olan bu isim Kur'an'da iki bin altı yüz doksan yedi defa geçmektedir. (Karagöz, 2020, s. 98) Yunus Emre ise bu ismi divanda altmış yedi beyitte yaratıcıyı ifade etmek ve O'nu anmak gibi amaçlarla kullanmıştır. Örneğin yaratıcıya olan sevgisini ve bağlılığını ifade ederken veya dilde bir zikir ifadesi olarak;

Allâh diyelüm dâ'im Allâh görelüm neyler

Yolda turalum kâ'im Allâh görelüm neyler (71/88) diyerek yaratıcının Allah ismini kullanır. Yine o kendisine seslendiği bir beyitte ise yaratıcıyı ifade etmek için Allah ismini kullanır:

Gel sen Yûnus iste bul Allah'a yarar bir kul

Kul kaçan ola makbûl sultân yolına girmez (115/5).

Cebbâr

Yunus Emre'nin kullandığı bir başka isim ise Cebbâr ismidir. Esmayihüsna ile ilgili kaynaklarda Cebbâr isminin geniş ve kapsamlı bir anlama (Karagöz, 2020, s. 166) sahip olduğu görülür. Ancak özetle *iradesini her durumda yürüten, yaratılmışların halini iyileştiren* (Topaloğlu, 1995, s. 414) anlamı verilebilir. Dört farklı esmayihüsna rivayetinde görülen (Karagöz, 2020, s. 166) bu ismi Yunus Emre'nin divanda üç ayrı beyitte kullandığı tespit edilmiştir. Örneğin Yunus;

Mü'minisen gel gel berü Cebbâr ola burc u bârû

Fahr idelüm mü'rşidile ma'lâm ola münkir nedür (56/10) diye bir soruyla bitirdiği beyitte Cebbâr ismini kullanır. O bir başka beyitte ise isminin anlamına da uygun olarak Allah'ın âleme hükmetmesine dikkat çeker ve Cebbâr ismini kullanır:

*Yılduzıdum bunca zamân gökde melâik arzûmân
Cebbâr-ı 'âlem hükmider ben ol zamân andayıdum (169/9)*

Evvel/Âhir

Yunus Emre'nin esmayihüsnadan isimler ile Allah'ı anması şathiye tarzı söylediği şiirlerde daha belirgin şekilde görülür. Allah'a olan sevgisi, hayranlığı ve özlemi ile devamlı suretle onu anıp düşünen, büyüklüğü karşısında aciziyetini ve şaşkınlığını ifade eden âşık, bu duygu ve düşüncelerini bazen şathiye tarzında söylediği şiirlerle ifade eder. Bu şiirlerde Yunus, Allah'ın isim ve sıfatlarını onun dilinden aktarır ve esmayihüsnada bulunan isimlere yer verir. Evvel ve Âhir ismi de bahse konu olan isimler arasında yer alır. *Kur'ân-ı Kerîm'de Hadîd sûresinin üçüncü âyetinde Âhir ve Evvel isimleri Allah'a nispet edilir. Bu âyetteki anlamlarına göre Evvel ismi, varlığının başlangıcı olmayan, Âhir ismi ise varlığının sonu bulunmayan demektir* (Topaloğlu, 1995, s. 545). *Kur'an'da sadece bir ayette geçen bu isimler beş farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2020, s. 127-128) yer alır. Divanda Yunus Emre'nin bu isimleri dört farklı beyitte kullandığı tespit edilmiştir. Örneğin aşağıda verilen beyitte o, Allah'ın farklı özelliklerini sıralarken Evvel ve Âhir isimlerini kullanır:

*Evvel benem âhir benem cânlara cân olan benem
Azup yolda kalanlara hâzır meded iden benem (193/1).*

Şathiye tarzında söylediği bir başka şiirde ise Allah'ın varlığının başlangıcı olmadığını "evvelem" ve varlığının sonu olmadığını "ahirem" diyerek ifade eder:

*Hem bâtınam hem zâhirem hem evvelem hem âhirem
Bu cümlesini yaradup hem terîbi kılan benem (211/8).*

Ganî

Divanda Yunus Emre'nin Allah'ı anmak için esmayihüsnadan kullandığı bir başka isim ise Ganî'dir. İlgili kaynaklarda *zâtında ve sıfatlarında her türlü ihtiyaçtan münezzeh* (Topaloğlu, 1996, s. 348) diye mana verilen bu kelimeye *Kur'an'da on ayette rastlanırken dört farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2020, s.172-173) yer alır. Yunus Emre ise divanda bu ismi beş ayrı beyitte kullanmıştır. Bazı beyitlerde Ganî ismini anlamına uygun ifadeler ile kullanırken (232/4) bazı beyitlerde ise sadece kelime olarak zikrettiği görülür. Örneğin Allah'ın her türlü eksiklikten, acizlikten uzak olduğunu bilen Yunus Emre, derdine derman isterken Allah'a Ganî ismiyle seslenir:

*Ben eydürem kim iy Ganî nedür bu derdün dermânı
Zinhâr esirgeme beni 'ışk odına yak Çalab'um (186/3).*

Yunus Emre bir başka beyitte ise Allah'ın aşk erine verdiği kuvveti ifade ederken Ganî ismini Cebbâr ismi ile birlikte kullanır:

*"Ganî Cebbâr 'ışk erine bin Hamza'ca kuvvet virür
Tagları yirinden irar yol eyler dosta gitmege" (1/5).*

Hak

Yunus Emre'nin divanda Allah'ı anarken en çok kullandığı isim Hak ismidir. Bu isim; "Bizzat ve sürekli olarak var olan, gerçekliği mevcut bulunan, varlığı ve ulûhiyyeti fiilen tahakkuk eden" mânasına gelir (Topaloğlu(a), 1997, s. 152). *Kur'an-ı Kerim'de iki yüz yirmi bir defa geçen bu kavram beş farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2020: 126) yer alır. Divanda ise Yunus Emre yüz seksen altı farklı beyitte Allah'ı anmak için Hak ismini kullanılmıştır. Divanda Hak isminin kullanıldığı beyitlere bakıldığında Yunus Emre'nin yaratıcıya karşı duyulan korkuyu (9/4), onu görme isteğini (9/8), onun emir ve yasaklarını başka insanlara duyurma çabasını (11/6), gerçekte var olan (13/1) ve kulluk edilecek yaratıcı olduğunu (22/6) vb. durumları belirtirken onun bu ismini kullandığı görülür. Allah'ın varlığından, gerçekliğinden şüphe duymayan Yunus Emre'nin divanda onu bu isimle andığı birçok şiirinde tespit edilmiştir. Örneğin aşağıdaki beyitte o;

Aldanma mâla davara kulluk eyle Hakk'a yara

Seviyile bile vara bâkî yoldaş olanı gör (22/6) diyerek Allah'ı Hak ismiyle anar. Yunus Emre'nin Tanrı tasavvurunda kendisini korkuyla ümit arasında tuttuğu görülür. Kimi şiirlerinde Allah'ın bağışlayıcılığını hatırlayarak ümitlenirken kimi şiirlerinde ise Allah'ın kullarını hesaba çekeceği ve bu hesabın zor olacağını belirterek endişe ve korkularını ifade eder. Allah'ın sürekli var olacağına, ahiret hayatında kullarını hesaba çekeceğine inan Yunus Emre, bu sahneyi tasvir ederken Allah'ın Hak ismini kullanır:

Mâlik çağıra Tamu'ya çek anı meydana getir

Hak korkısından Tamu'da ditreyüben figân ola (9/4).

Hâlık

Planlı ve amaçlı bir şekilde yaratan (Topaloğlu (b), 1997, s. 303) anlamına gelen Hâlık ismi divanda Yunus Emre'nin Allah'ı anmak için kullandığı isimler arasında yer alır. *Esmayihüsna ile ilgili beş ayrı rivayette geçen bu isim Kur'an-ı Kerim'de sekiz ayette geçmektedir* (Karagöz, 2020, s. 190,192). Divanda ise Yunus Emre beş ayrı beyitte Hâlık ismini kullanır. Bu beyitlerde Yunus'un söz konusu ismi Allah'ın işledikleri günahlara rağmen kullarına yardımcı olduğunu (273/2) veya ismin manasına uygun olarak mahlukatı yaratan olduğunu vurgulayan "Yaradan Halik'un" tamlaması (235/5) gibi anlamlarda kullandığı görülür. Örneğin aşağıdaki beyitte o, Allah'a şükretmek gerektiğini ifade ederken Allah'ı Hâlık ismiyle işaret eder:

Şükr eylegil Hâlika ol-durur Hayyü'l-Bekâ

Ana varursın mutlaka bâri şükre varı dur (33/5).

Konuyla ilgili tespit edilen bir başka örnekte ise o, sadece yaratıcıyı belirtmek için Hâlık ismini kullanır:

Dünyâda Peygamber'ün başına geldi bu 'ışk

Tercemânı Cebrâil ma'sûkası Hâlık'dur (86/4).

Hay

Yunus Emre'nin divanda Allah'a seslenmek için kullandığı isimlerden bir başkası da *yaşayan, kemal manasıyla hayat sahibi ve sürekli vâir olan, ölümlü olmayan, bâkî, ebedî ve dâim* anlamlarına gelen ve *beş ayrı esmayihüsna rivayetinde geçen* (Karagöz, 2020, s.123-124) Hay ismidir. Hay kelimesi *Kur'an-ı Kerim'de çoğul şekliyle birlikte yirmi dört defa* (Karagöz, 2020, s. 123) divanda ise iki defa geçmektedir. Örneğin aşağıda verilen beyitte Yunus Emre, Allah'a üç farklı ismi ile seslenirken Hay ismini de kullanır:

Gâh hâlis ü muhlis olam uş Furkân'ıla

Gâh Rahmânî'r- Rahîm yâ Hayy u yâ Mennân olam (201/43).

Şathiye tarzında söylediği bir başka şiirde de bu ismi kullandığı görülür:

Benem ebed benem bekâ ol Kâdir ü Hay mutlaka

Hızır ola yarım saka anı kılan Gufrân benem (211/5).

Kâdir

Yunus Emre'nin divanda Allah'ı anmak için kullandığı isimlerden birisi de *güçlü, kuvvetli, istediğini istediği gibi yapabilen, eşyaya biçim ve şekil veren, aciz olmayan* anlamlarına gelen, *Kur'an-ı Kerim'de yedi ayette geçen ve beş farklı esmayihüsna rivayetinde bulunan* (Karagöz, 2020, s. 156-157,159) Kâdir ismidir. Yunus Emre, divanda Allah'ı anmak için yedi farklı beyitte Kâdir ismini kullanmıştır. İlgili beyitlerde Yunus Emre'nin bu ismi anlamına uygun olarak yaratıcının kudretine vurgu yaparken (28/4), yaratıcıyı işaret ederken (53/5,211/5) veya daha farklı durumlar için kullandığı görülür. Örneğin o, Allah'ın yatsı namazında hazır olanları sevdiğini söylerken yaratıcıyı Kâdir ismi ile anar:

Yatsu namâzına ol hâzır hâzırları sever Kâdir

Îmânun eksügin bitür îmân pîş-rev olsa gerek (136/7).

Allah'ı birçok farklı özelliği ile tanıyan ve tanıtan Yunus Emre, aşağıdaki beyitte de onun her şeye gücü yeten olduğunu ifade ederken Kâdir ismini kullanır:

Sana her işde iy Kâdir bildük tercemân gerekmez

Sen olmadugun gönülde dîmile îmân gerekmez (108/1).

Kayyûm

Kayyûm ismi de Yunus Emre'nin divanında Allah'ı anmak için kullandığı isimler arasındadır. Bu isim, *her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı idare eden* (Topaloğlu(a), 2022, s. 108) anlamına gelir ve *Kur'an-ı Kerim'de "el-hayy el-kayyûm" şeklinde üç ayette ve dört farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2020, s. 125-126) geçer. Divanda ise iki farklı beyitte kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin aşağıda verilen beyitte peygamberin Allah'a Kayyûm ismi ile seslendiği ifade edilir:

Resûl eydür iy Kayyûm bunlar 'acayib kavim

Sır denizi kılmuşsın gönlini dervîşlerün (149/7).

Bir başka beyitte de yine bu ismin Kur'an'da geçtiği biçime daha yakın bir şekilde "Hayyü'l-Kayyûm" diyerek kullanıldığı görülür:

Evvêl âhir Hayyü'l-Kayyûm 'âşıklara ma'sûkîdî
'Aklun varîsa hisâb it geçîser (bu) 'ışk devrânı (377/6).

Kerîm

Esmayihüsna'da yer alan ve *fazilet türlerinin hepsine sahip* (Topaloğlu, 1995, s. 414) manasına gelen, *lütuf ve ihsanda bulunma manasının ağır bastığı* (Topaloğlu (b), 2022, s. 287) Kerîm isminin de divanda kullanıldığı görülmektedir. Kerîm ismi Kur'an'da iki ayette ve üç farklı esmayihüsna rivayetinde (Karagöz, 2020, s. 264-265) geçer. Yunus Emre ise divanda Allah'ı belirtmek için bir beyitte bu ismi kullanmıştır. Örneğin Yunus Emre;

Sensin Kerîm sensin Rahîm Allâh sana sundum elüm

Senden artuk yokdur umum Allâh sana sundum elüm (184/1) diyerek Allah'tan Kerîm isminin yukarıda verilen manalarına uygun olarak kendisinden başka sığınacak kapısının olmadığını, ondan yardım istediğini belirterek açıkça bağışlanma ister.

Mâlik

Divanda geçen bir başka isim ise *bütün varlıkların sahibi* anlamında olan Mâlik'tir. Kur'an'da görülen bu isim esmayihüsna rivayetlerinden sadece birinde görülür (Karagöz, 2017, s. 156). Divanda ise Yunus Emre'nin sadece iki beyitte Allah'ı bu isimle andığı görülür. Aynı şiirde yer alan her iki beyitte de hesaba çekileceğinde olacakları tasavvur ederken Allah'ı Mâlik isimle andığı görülür:

Mâlik çağıra Tamu'ya çek anı meydana getür
Hak korkısından Tamu'da ditreyüben figân ola (9/4).
Mâlik eydür hey hey Tamu korkubanı ditrer kamu
Tanrı buyruğın tutmayan anda bişe biryân ola (9/5).

Mevla

Allah'ı dostu olarak niteleyen ve her zaman onun yardımını dileyen Yunus Emre divanda *dost, yardımcı, görüp gözeten* anlamında olan ve *esmayihüsna rivayetlerinin sadece birinde yer alan* Mevla ismini de kullanır (Karagöz, 2017, s. 157). Bu isim Kur'an'da Allah'ın sıfatı olarak on iki ayette (Karagöz, 2020, s. 311) görülürken divanda ise iki farklı beyitte tespit edilmiştir. Örneğin aşağıda verilen beyitte Yunus Emre, yaratıcıyı gerçek anlamda sevenlerin nelere katlandığını ifade ederken Mevla ismini kullanır:

Ma'lûmdur ahî yol eri Mevlâ'yîçün n'itdükleri

Mihnet içinde her biri miskîn olup gülmediler (40/2). Yine bir başka beyitte de Yunus'un Allah'ı ifade etmek için Mevla ismini kullandığı görülür.

Hor bakma sen 'azizüm 'ışk erine zinhâr
Sırr-ı Mevlâ'sıyla pinhâmdur âşıklarun (150/5).

Rab

Yunus'un Allah'ı anmak için kullandığı bir başka isim ise *efendi, mâlik, sahip, terbiye eden, yetiştiren, düzene koyan, düzelten, tedbir alan, sorumluluk üstlenen, yöneten, nimet veren ihtiyaçları gideren* gibi anlamlara gelen Rab ismidir. Kur'an'da dokuz yüz altmış dokuz defa geçen bu kelime beş esmayihüsna rivayetinde yer alır (Karagöz, 2020, s. 118,119,123). Divanda ise yedi farklı beyitte görülür. Örneğin Yunus Emre, aşağıda verilen beyitte yaratıcı ile konuşur bir eda ile ona "Ya Rab" diyerek seslenir:

Sen kim didün yâ Rab bana ben yakınam senden sana

Çün yakınsın benden bana görklü yüziün göster bana (14/3).

Divanda yer alan ve beş beyitten oluşan bir şiirde ise Yunus Emre birinci beyitten başlayarak tüm beyitlerde yaratıcıya Rab diyerek seslenir:

'Aceb bu benüm cânım âzâd ola mı yâ Rab

Yohsa yidi Tamu'da yana kala mı yâ mı Rab (15/1).

Rahîm

Yunus Emre'nin divanda Allah'ı anmak için kullandığı bir başka isim ise Rahîm'dir. Rahîm, *çok merhamet edici* anlamında olup *sure başındaki besmelelerin haricinde Kur'an'da yüz on dört defa ve altı farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2020, s. 328,330) geçer. Divanda ise beş beyitte Yunus Emre'nin bu ismi kullandığı tespit edilmiştir. Tespit edilen beyitlerde bu ismin, yaratıcıyı işaret etmek (86/3) ve ismi anlamına uygun örneklerle açıklamak (193/7) için kullanıldığı görülür. Aynı zamanda Yunus Emre, yaratıcıdan büyük bir ümit ile merhamet ve af isterken de ona Rahîm ismiyle seslenir. Örneğin onun;

Sensin Kerîm sensin Rahîm Allâh sana sundum elüm

Senden artuk yokdur umum Allâh sana sundum elüm (184/1) beytinde Allah'ın çok merhamet edici olduğunu bilerek ona Rahîm ismi ile dua ettiği görülür. Aşağıdaki beyitte ise o, Rahîm ismini yer yer şathiye tarzında söylediği şiirinde kullanır:

Gâh hâlis ü gâh muhlis olam uş Furkân'ula

Gâh Rahmânî'r-Rahîm yâ Hayy u yâ Mennân olam (201/43).

Rahmân

Yunus Emre, Allah'ın merhamet sahibi olduğunu bilir ve şiirleriyle onun bu özelliğini insanlara duyurmaya/anlatmaya çalışır. Bunu yaparken de Allah'ın Rahmân ismini kullanır. Bu ismi Elmalılı Hamdi Yazır, *çok rahmet sahibi, pek merhametli, çok merhametli, rahmetinin sınırı olmayan* (2021, s.150) şeklinde tefsir edilebileceğini belirtir. Bu isim Kur'an'da *elli yedi defa* geçer ve *üç farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2020, s. 326,328) bulunur. Divanda ise on üç farklı beyitte tespit edilmiştir. Şathiye tarzında söylediği şiirlerde yaratıcıyı belirtmek (46/6,201/43), onun izzet ve saltanatını ifade etmek (200/6) ismin anlamını örneklendirmek (211/4) vb. amaçlarla kullanıldığı görülür. Örneğin aşağıda verilen beyitte Yunus Emre, halkın büyük bir çoğunluğunun Allah'ın buyruklarını dinlemediğini, onun yoluna girmediğini, şeytana uyup onun peşinden gittiklerini ifade ederken yaratıcıyı belirtmek için Rahmân ismini kullanır:

Binde biri bu halkun Rahmân yolına girmez

Gel bir kişi göster kim şeytân yolına girmez (115/1). Yine onun bir başka beyitte ise Hz. Yusuf'un zindan günlerine telmihte bulunarak Allah'tan bağışlanma/merhamet istediği ve Rahmân ismini anlamına uygun bir durumda kullandığı görülür:

Ya'kûb'am agladum Yûsuf için çekdüm firâk

Yûsuf'am zindân içinde fazl-ı Rahmân isterem (228/2).

Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm

Esmayihüsna terkiplerinde son sırada yer alan bu isim *azamet ve kerem sahibi* (Topaloğlu, 1995, s. 415) anlamına gelir. Bahse konu isim *Kur'an'da zül-ikrâm ve zü'l-celâli ve'l-ikram şekliyle iki ayette* (Karagöz, 2020: 264) geçmektedir. Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm isminin divanda Yunus Emre tarafından sadece Zü'l-Celâl ve Kerîm-i Zü'l-Celâl şeklinde iki beyitte kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Yunus, aşağıdaki beyitte mahşer gününde Allah'ın hükmünü vereceğini bildirilirken Allah'ı "Zü'l-Celâl" diyerek anar:

Andan İsrâfil sur ura ölenler yirinden tura

Mîzân terâzû kurula hükmini ide zü'l-Celâl (153/6). Yine, bir başka beyitte ise dünyanın geçiciliğine dikkat çeken Yunus Emre'nin, Allah'a seslenirken "Kerîm-i Zü'l-Celâl" diye hitap ettiği görülür:

Bir avuç topraga bunca kıyl u kâl

Neye gerek iy Kerîm-i Zü'l-Celâl (415/25).

2. Esmayihüsna'da Yer Alan İsimlerin Anlamlarını Kullanması

Divanda Yunus Emre'nin Allah'ı anmak ve onun özelliklerini anlatmak için izlediği ikinci yol ise esmayihüsna terkiplerinde bulunan isimleri kullanmadan bu isimlerin anlamlarının karşılık geldiği ifadeleri kullanmasıdır. Örneğin ilgili şiirlerde Yunus Emre Allah'ın hesap soran anlamına gelen Hasîb ismini kullanmaz; ancak Allah'ın kullarını hesaba çekeceğini mahşer gününden tasvirler yaparak aktarır. Divanda yapılan incelemelerde Yunus Emre'nin esmayihüsna'dan elli üç ismin (yakın veya eş anlamlılar dâhil) anlamını ifade etmek istediği düşüncelerini aktarırken kullandığı tespit edilmiştir:

Alîm/Habîr

Esmayihüsna içerisinde her ne kadar doksan dokuz farklı isim bulunsa da bu isimlerin bazıları yakın anlamlı veya eş anlamlı isimlerdir. Bu bağlamda *hakıyla bilen* manasına gelen Alîm ve *her şeyin iç yüzünden haberdâr olan* (Topaloğlu, 1995, s. 414) Habîr ismi de anlamları birbirlerine yakın isimler arasında yer alır. Habîr ismi *Kur'an'da on yedi ayette* geçerken Alîm ismi ise *farklı terkipleriyle birlikte on üç ayette* geçer. *Her iki isim de beş farklı esmayihüsna rivayetinde yer alır* (Karagöz, 2020, s. 222-224,228). Divanda ise bu isimlerin anlamları beş farklı beyitte tespit edilmiştir. Söz konusu beyitlerde yaratıcıya hitaben onun ilminin çok olduğu (256/1), mahşer gününde bu ilmiyle her şeyin açığa çıkacağı (306/3), kendi hâlinin de Allah tarafından bizzat bilinmesi (415/22) gibi durumlar bu isimlerin anlamlarına uygun bir şekilde

anlatılır. Örneğin aşağıdaki beyitte Yunus Emre, Allah'ın gizli/saklı her şeyi bildiğini hatta insanların unuttuğu veya haberdar olmadığı günahlarının da hesap gününde Allah tarafından yine insanlara bildirileceğini belirtirken Allah'ın Alîm ve Habîr isimlerinin anlamına uygun ifadeler kullanır:

*Yazuklarımız tartıla anca perdeler yırtıla
Bilmediğün günâhların anda sana iy'ân ola (9/7).*

Yine bir başka beyitte Yunus Emre, insanların dünya hayatında inandıkları dini gizleyebileceklerini, ancak bu durumun ahiret gününde ortaya çıkacağını ifade ederken Allah'ın gizli açık her şeyden haberdar olduğunu belirtir:

*Kimün sırrın kim bile çün irilmez bu hâle
Yarın anda bell'ola müslümân mürtedümüz (116/7).*

Azîm/Kebîr

Yunus Emre'nin Allah'ın isimleri hakkındaki bilgisi göz ardı edilemeyecek kadar belirgindir. Onun bu bilgisi divanda yer alan birçok şürde farklı yönleri ile kendisini gösterir. Yakın anlamlı olan Azîm ve Kebîr isimleri de divanda anlamlarına uygun ifadelerin kullanıldığı isimlerdir. Bu isimler *zâtının ve sıfatlarının mahiyeti anlaşılamayacak kadar ulu* (Topaloğlu, 1995, s. 414) anlamındadır. Azîm ismi *Kur'an'da Allah ile ilgili olarak altı ayette, Kebîr ismi ise beş ayette geçmektedir. Esmayihüsna rivayetlerinde ise Azîm, beş rivayette Kebîr ise iki rivayette yer almaktadır.* (Karagöz, 2020, s. 147-150) Allah'ın yüceliğini ifade eden bu isimlerin divanda altı farklı beyitte anlamları tespit edilmiştir. Bu beyitlerde Allah'ın kendine özgü olağanüstü hâllerinden bahsedildiği (232/4) ancak bu özellikleri sözle anlatmanın mümkün olmadığı (256/1,2) gibi hususların dile getirildiği görülür. Örneğin Yunus'un, Allah ile konuşur bir edayla;

Nişânsuzın nişânun kimse bilmez

Egerçi bî-nihâyet âyetün var (48/2) dediği beyitte, Allah'ın kudretinin ve yüceliğinin sınırlarının kimsenin bilemeyeceği kadar büyük olduğunu belirtirken bu isimlerin manalarını söylemiş olur. Yine onun Allah'ın yüceliği konusunda benzerinin ve sınırlarının olmadığını anlatması hatta hiçbir şey ile kıyas edilemeyeceğini belirtmesi;

Ne oran u kıyas ne nakş u nişân

Ne miyân u kenâr nihayetün var (48/4) beytinde açık bir şekilde görülür.

Bâis

Allah'ın Bâis ismi *kıyamet kopunca ölüleri diriltten, kabirlerinden kaldırıp mahşer yerine sevk eden* anlamlarına gelmektedir. *Beş farklı esmayihüsna rivayetinde yer alan* (Karagöz, 2020, s. 205-206) bu ismin manası divanda beş beyitte tespit edilmiştir. Şiirlerindeki ifadelerinden salih bir kul olmaya çalıştığı anlaşılan Yunus Emre, ahiret gününde Allah nazarında bu sıfatı alamamış olmaktan ziyadesiyle endişe duymaktadır. Şiirlerinde kıyametin kopmasını ve o gün olacakları gerçekçi tablolar ile tasvir eden Yunus Emre, yaşananlar karşısında çaresiz kalacağını bildirir. O, kıyamet gününde olacakları kronolojik olarak tasvir ederken (275/4) Allah'ın ölüleri tekrar dirilteceğini (9/2) Bâis

isminin anlamı çerçevesinde söyler. Örneğin divanın hemen başlarında yer alan ve Allah ile konuşur bir edayla söylediği şiirinde;

İsrâfil sûrın urıcak mahlûkât turu gelicek

Senün ününden artuk kulagum işitmeye (3/8) diyerek dört büyük melekten biri olan İsrâfil'in sura ikinci defa üfledikten sonra tüm yaratılmışların tekrar dirileceğini ifade eder. Bir başka şiirde ise aynı durumu açık bir şekilde ifade ettikten sonra buldukları yerden kalkarak toplanma yerine doğru geleceklerini ve herkesin günahlarından dolayı hesaba çekileceğini belirtir:

Ol günde yirler yarıla cümle ölenler dirile

Cümle günâhlar sorıla ağlaşalum ol gün için (272/2).

Bâkî

Allah'ın *varlığının sonunun olmaması* (Topaloğlu, 1995, s. 414) anlamına gelen Bâkî ismi de divanda manasıyla görülen bir başka isimdir. *Beş farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2020, s. 130) görülen bu isim divanda ise bir beyitte tespit edilmiştir. Beyitte Yunus Emre, *daimî Tanrı* (Tatçı, 1990, s. 461) anlamında olan "Padişah-ı Lem-yezel" diyerek Allah'a Bâkî isminin anlamıyla seslenerek yönünün ondan yana olduğunu ifade eder:

İy pâdişah-ı Lem-yezel kıldum yönüm senden yana

İş bu yüzüm karasıyla vasl isterem senden yana (14/1).

Bâri'/Mübdî'

Şiirlerinde kullandığı ifadelerden Yunus Emre'nin Allah'ın yaratma özelliğini farklı yönleriyle bildiği anlaşılır. Yani o, Allah'ın sadece yaratıcı olduğunu söylemekle kalmaz. Allah'ı, *modeli ve örneği olmaksızın ilk ve başlangıç olarak yaratan, ahirette yaratmayı tekrar eden* (Topaloğlu, 2020, s. 429) Mübdî' ve *bir model olmaksızın canlıları yaratan* (Topaloğlu, 1995, s. 414) Bâri' ismiyle anılan Allah'ı da bilir. Yunus Emre'nin birbirlerine yakın anlamlı olan Mübdî' ve Bâri' isminin anlamıyla kurguladığı on üç farklı beyit tespit edilmiştir. Bu beyitlerde Allah'ın kâinatı yaratması (94/1), her nesneyi yoktan var etmesi (112/7,120/3) yeri, göğü yaratarak her ikisinin de içerisini döşemesi (193/4) vb. özellikleri anlatılır. Örneğin aşağıda verilen beyitlerde de bu durumların anlatıldığı görülür. Yunus Emre;

Senündür pâdişâhlık kudretün var

Yaratdun yiri gögi heybetün var (48/1) diyerek Allah'ın önceden var olmayan bir şeyi yaratmasını ifade eder. Konuyla ilgili örnek olarak verilecek diğer beyitte ise o, şathiye tarzında söylediği bir şiirde insanın yaratılışına ve yumurtadan bir kuşun çıkmasına dikkat çekerek Allah'ın Mübdî' ve Bâri' isimlerinin anlamlarına uygun örnekler verir:

Nutfeden Âdem yaradan yumurdadan kuş düreden

Kudret dilini söyleyen zikr eyleyen Sübhân benem (211/2).

Basîr

Basîr isminin manası divanda iki beyitte tespit edilmiştir. Bu isim *aydınlık ve karanlıkta küçük ve büyük her şeyi gören anlamında olup Kur'an'da yirmi ayette geçer ve beş farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2020, s. 231-232) bulunur. Bu ismin manası divanda iki farklı beyitte tespit edilmiştir. İlk örnekte Yunus Emre kendisini tanıyan arkadaşlarından, dostlarından çekindiği için günahını gizle işlediğini ancak Allah'ın her şeyi gördüğünü ve nasıl oluyor da bunu bilmesine rağmen günah işlediğini ifade ederek nefsinin kötülemektir:

Yârânlarından utanup günâhı gizlü işlersin

Yaradan Hâlik'un hâzır niçün ondan utanmazsın (235/5). Benzer durumu Yunus Emre divanda yer alan son şiirde de ifade etmektedir. Allah ile konuşur bir tarzda ona Basîr olduğunu söyleyen Yunus Emre, Allah'a zaten sen benim her yaptığımı gördün, bunu kendin bizzat biliyorsun niçin amelimi tartıyorsun diyerek naz ve sitem makamında seslenir:

Sen basîrsin hod bilürsin hâlümü

Pes ne hâcet tartasın a'mâlümü (415/22).

Bâtın/Zâhir

Allah'ı görmek ve ona yakın olmak isteyen Yunus Emre'nin bu arzusu şiirlerinde dile getirdiği duygu ve düşüncelerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Onun Allah'ı görme arzusu ve üstün vasıflarını anlatma çabası Allah'ın Bâtın ve Zâhir isimlerinin anlamlarını şiirlerinde ifade etmesine sebep olur. *Varlığı her şeyden aşikâr olan her şeye galip gelen her şeyden yüce olan Zahir ve hakikati, mahiyeti akılla anlayamayan, tahayyül edilemeyen anlamlarına gelen Bâtın ismi Kur'an'da ikisi bir arada bir ayette görülürken beş farklı esmayihüsna rivayetinde yer alır* (Karagöz, 2020, s. 129). Bu isimlerin manaları ise divanda on iki beyitte tespit edilmiştir. Yunus Emre bu beyitlerin birinde Allah'ı bulmak için çok aradığını ve arayışında ısrarcı olarak çok gayret gösterdiğini hiçbir yerde onu bulamadığını nihayetinde "insan içinde" bulunduğunu belirterek hem Zâhir hem de Bâtın isimlerinin anlamlarına yer verir:

Çok cehd idüp istedüm yir ü gögi aradum

Hiç mekân bulmadum buldum insân içinde (339/3).

Konuyla ilgili örnek olarak verilecek diğer beyitte o, Allah'ın nerede olduğunu soranlara, nerede isterlerse orada göreceklerini söyledikten sonra hiç şüpheye yer vermeden hem gönülde hem canda olduğunu söyleyerek Bâtın ve Zâhir isimlerinin anlamlarını vermektedir:

Sorırsan dost kandadur kanda istersen andadur

Hem gönülde hem cândadur hiç kalmadı gümânumuz (118/8).

Câmi'

İnsanların dünya hayatında yaptıkları iyi veya kötü fiilleri sebebiyle mahşer gününde toplanarak hesaba çekileceğini bilen Yunus Emre bu durumu şiirlerinde yeri

geldikçe ifade etmektedir. Esmayihüsnadan Câmî' ismi de *toplayıp düzenleyen, kıyamet günü hesaba çekmek için mahlukatı toplayan* (Topaloğlu, 1995: 414) anlamıyla bu durumu anlatır. *Kur'an'da farklı kullanım şekilleriyle yirmiden fazla ayette* (Topaloğlu: 1993: 92) *esmayihüsna rivayetlerinden ise üçünde* (Karagöz, 2017, s. 153) görülür. Divanda dört farklı beyitte görülen bu ismin manası mahşer gününde olacaklar anlatılırken ortaya çıkar. Örneğin mahşerin sıkıntı ve zorluklarını bilen Yunus Emre, İsrâfil'in sûr'a üflemesi ile tüm insanların uyanarak hesaba çekilmek için toplanacağını bildirir:

İsrâfil sûrın urıcak cümle mahlûk uyanıcak
Sori-hisâb sorılacak 'Arap dili lisân gerek (138/2).

Söz konusu ismin anlamına uygun ifadeler ile örülü bir başka beyitte ise Yunus yine ölenlerin dirilerek toplanacağını ifade eder:

Andan İsrâfil sur ura ölenler yirinden tura
Mizân terâzû kurıla hükmini ide zü'l-Celâl (153/6)

Evvel/Âhir

Evvel ve Âhir isimlerinin Allah'ın varlığının başlangıcının ve sonunun bulunmadığı anlamlarına geldiği daha önce belirtilmişti. Şiirlerindeki ifadelerinden Allah'ı çok iyi tanıdığını anladığımız Yunus Emre onun bu isimlerinin manasını dört farklı beyitte belirtmiştir. Örneğin şathiye tarzında söylediği bir şiirinde Evvel ve Âhir isimlerinin anlamlarını ifade eder:

Evvel kadîm önden sona zevâli yok sultân benem
Yidi iklîme hükm idüp yiri gögi dutan benem (195/1).

Bir başka şiirinde ise Tanrıyı *başlangıcı olmayan, eski, ezeli* (Türkçe Sözlük, 2019, s. 1260) anlamlarına gelen kadim kelimesi ile niteleyerek onu Evvel isminin anlamına uygun bir şekilde anar:

Tanrı kadîm kul kadîm ayrılmadum bir adım
Gör kul kim Tanrı kimdür anla iy sâhib-kabûl (151/3).

Hâdî

Esmayihüsnada bulunan ve *insana hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan akıl, muhakeme ve zaruri bilgileri veren; ebedî mutluluğunu sağlayacak mânevî yolu ona gösteren* (Topaloğlu, (c) 1997, s. 9) anlamına gelen Allah'ın sıfatı olarak Kur'an'da iki ayette görülen bu isim üç farklı esmayihüsna rivayetinde geçmektedir (Karagöz, 2020, s. 307-308). Yunus Emre'nin ise divanda yedi farklı beyitte bu ismin manasına uygun olarak Allah'ın kulları üzerindeki takdirleri ile ilgili düşüncelerini ifade ettiği görülür. Örneğin aşağıdaki beyitte hidayet verilenlerin Müslüman, verilmeyenlerin ise kâfir olduğu ifade edilirken beyitin bahse konu ismin manasınca oluşturulduğu dikkat çeker. Beyitte Allah'ın istediği kulunu dilediği yola soktuğunu, buna kimsenin gücünün yetmediğini, sadece Allah'ın bunu yapabildiğini belirtir:

Kimin kâfir idüp kimin müselmân
Anı kimse itmez illâ ol eyler (95/7). Allah'ın kullarını doğru yola iletmesi;

Sen eyitdün iy pâdişah Yehdillâhu limen yeşâ

Şerikün yok senün i şâh suçlu kimdir 'azâb nedür (89/2) diye söylediği beyitte de görülmektedir. Söz konusu beyitte *Kur'an'da birçok surede geçen ve Allah dilediğini doğru yola götürür* (Tatçı, 1990, s. 486) anlamına gelen *Yehdillâhu limen yeşâ* ayeti/söz öbeği ile Allah'ın Hâdî isminin manasına uygun olarak hidayet verici olması özelliğine dikkat çekildiği görülür.

Hâfid/Müzil

İslami inanca göre Allah dilediği insanı alçaltır, dilediği insanı da yükseltir. Allah'ın bu özelliğini bilen Yunus Emre şiirlerinde bu durumu belirtir. Allah'ın Hâfid ve M isimlerinin manaları da onun bu yönünü anlatır. Nitekim Hâfid ve Müzil isimleri *alçaltan zillet veren/düşüren* (Topaloğlu, 1995, s. 414,415) anlamlarına gelir. Fakat, *Kur'an'daki örnekler bakıldığında bu isimlerin kâfirleri, inkarcıları şan, şeref ve izzet bakımından Allah'ın alçaltması anlamındadır. Esmayihüsna rivayetinde Hâfid iki, Müzil ise dört rivayette yer alır.* (Karagöz, 2020, s. 165-353). Divanda Allah'ın alçaltmasını, zillet vermesini ifade eden beyitlerin sayısı çoktur. Ancak inkarcıları, kâfirleri bu şekilde cezalandıracağını belirtmesi iki farklı beyitte tespit edilmiştir. Örneğin aşağıda verilen beyitte Yunus;

Kimin elin alur 'Arş'a çıkarur

Kimin yire çalar kara küll eyler (95/11) diyerek Allah'ın bazı insanları maddi veya manevi olarak tanımlanabilecek çok yüksek mevkilere yükselttiğini bazılarını ise alçaltıp değersizleştirdiğini belirtir. Bu isimlerin manasının görüldüğü bir başka beyitte ise Yunus, iyi bir mevkide olan kişilerin çok kısa bir zaman diliminde konumlarını kaybedebileceklerini *yerin altı* (Tatçı, 1990, s. 478) anlamına gelen "tahte's-serâ" tamlaması ile belirtmektedir. Beyitin devamında *cimriliği ve zenginliği sebebiyle gururlanmasından dolayı yerin dibine batırılan Karun* (Şener, 2001, s. 520) hatırlatılmaktadır:

Tîz indürürler tahte's-serâyâ

Şol Kârûn gibi dünyâ koyanı (353/5).

Hafız

Divanda manasına uygun ifadelerin kullanıldığı bir başka isim ise *koruyup gözeten ve dengede tutan* (Topaloğlu, 1995, s. 414) anlamında olan Hafız ismidir. Kur'an'da Allah ile ilgili olarak üç ayette görülen bu isim *esmayihüsna rivayetlerinden ise bir tanesinde görülür* (Karagöz, 2020, s. 238-239). Divanda ise iki farklı beyitte tespit edilmiştir. Yunus Emre, divanda birçok şiirinde Allah'a sığınır, onun büyüklüğünü, gücünü, kudretini ifade ederek ondan yardım ister. Çalışmanın ilgili bölümlerinde bu durum örnekleriyle açıklanmıştır. Ancak söz konusu ismin koruyan, gözeten anlamında olması hatta kullarını tehlike ve kötülüklerden muhafaza eden anlamını taşıması ve Yunus Emre'nin iki farklı beyitte Allah'tan bu şekilde yardım istemesi bu başlığın açılmasını zorunlu kılmıştır. Örneğin o;

Gönül usanmadun sen bu seferden

Çalab'um saklasun seni hatârdan (263/1) diyerek Allah'tan kendisini tehlikelere karşı koruması için dua eder. Yine aynı şiirin son beyitinde de o, aynı dileğini ifade eder:

Yûnus göğüs açup dosta giderken

Çalab'um saklasun seni hatârdan (263/6).

Hakem/Hakîm

Birbirine yakın anlama sahip olan Hakem ve Hakîm ismi de divanda anlamları görülen diğer isimlerdir. Hakem *son hükmü veren*, Hakîm ise *bütün emir ve işleri yerli yerinde olan* (Topaloğlu, 1995, s. 414) anlamındadır. *Hakîm ismi Kur'an'da doksan yedi ayette Hakem ismi Allah ile ilgili olarak bir ayette geçer. Esmayihüsna rivayetlerinin ise birinde geçer.* (Karagöz, 2020, s. 244,246) Divanda iki farklı beyitin bu isimlerin manaları ile kurgulandığı tespit edilmiştir. Örneğin Yunus Emre aşağıda verilen beyitte Allah'ı kadı (Tatçı, 1990, s. 458) anlamına gelen kâzı ismiyle niteler;

Allah olıcak kâzî bizden ola mı râzı

Görüp Habîbi bizi şefi 'ola mı yâ Rab (15/3). Şathiyye tarzında yazdığı şiirinde yer alan bir başka beyitte ise o;

Dünyâ benüm mülküm-durur kavmi benüm kaomum-durur

Her dem benüm yargum yürür yargumu handân tutaram (180/4) diyerek Allah'ın bahse konu isimlerinin anlamlarını ifade eder.

Hâlık

Yunus'un divanda Allah ile ilgili düşüncelerini ifade ederken manasına başvurduğu bir başka isim ise *takdirine uygun bir şekilde yaratan* (Topaloğlu, 1995, s. 414) anlamına gelen Hâlık'tır. *Kur'an'da sekiz ayette esmayihüsna rivayetlerinden beş tanesinde* (Karagöz, 2020, s. 190,192) bulunan bu isim divanda on yedi farklı beyitte görülür. Kâinatı hikmet gözüyle gözlemleyen Yunus Emre'nin şiirlerinde yaratılışın nasıl gerçekleştiği (12/6), insanın nasıl yaratıldığı (380/1) bu bağlamda yoktan var edilmeye dair düşüncenin, hayretin izlerini belirgin bir şekilde görebilmek olağandır. Divanda yer alan şiirlerde Yunus Emre, Allah'ın büyüklüğünü hatırlayarak/hatırlatarak insanlara yaratıcılığını anlatır. Örneğin aşağıda verilen beyitte o, yeryüzünü ve gökyüzünü Allah'ın yarattığını söyler:

Senündür pâdişâhlık kudretün var

Yaratdun yiri gögi heybetün var (48/1).

Yunus Emre bir başka beyitte ise Allah'ın kâinatta var olan her şeyi yaratmasını Kur'an'ın birçok ayetinde geçen *kelâm, tasavvuf ve edebiyatta Allah'ın yoktan mutlak manada yaratmasını ifade etmek üzere kullanılan kün terimini mutasavvıfların ilâhî fillerin tecellilerine dair edebî metinlerde meseleleri kün yanında kün fe-yekân gibi ibarelerle anlatmasına* (Pala, 2002, s. 552) göndermede bulunarak belirtir. Örneğin şathiye tarzında söylediği bir şiirde o;

Ol Kadir-i Kün feyekûn lutfidici Sübhân benem

Kesmedin rızkını viren cümlelere sultân benem (211/1) diyerek Allah'ın yaratıcılığına dikkat çeker.

Hasîb

İslamiyet'e göre tüm insanlar mahşer gününde dünya hayatında yaptıkları iyi veya kötü davranışları sebebiyle hesaba çekilecek ve ahiret hayatlarındaki durumları belirlenecektir. Dünya hayatının geçiciliğinin farkında olup buradaki davranışları sebebiyle hesaba çekileceğini (9/7) bilen Yunus Emre'nin, daima kendisini sorgulayıp diğer insanları uyarma amacı taşıdığı, kabir suallerini tahayyül ettiği (72/4) hesap günü için iyi davranışlarla hazırlık yapmak gerektiği (138) ve hazırlığı olmadığı için korktuğu (251/2) şiirlerinde belirgin bir şekilde görülür. Nitekim o, şiirlerinde duygu ve düşüncelerini ifade ederken *kullarına yeten onları hesaba çeken* (Topaloğlu, 1995, s. 414) anlamında olan Hasîb isminin manasına uygun ifadeler kullanır. Kur'an'da *muhafaza ve muhasebe eden anlamında üç ayette geçen* (Karagöz, 2020, s. 249) bu isim divanda yirmi yedi farklı beyitte görülür. Örneğin aşağıdaki beyitte Yunus Emre;

Yazugum çok günâh öküş yürür idüm dünyâda hōş

İtdüklimimün hisâbın vireyim andan varayım (210/6) diyerek dünyadaki hâlinin iyi olduğunu ifade eder. Ancak çok günahının olduğunu ve günahları sebebiyle Allah'ın kendisini hesap gününde sorguya çekeceğini düşünürken günahlarının hesabını nasıl vereceğinin muhasebesini yapar. Yunus Emre başka bir şiirinde de bu konuyu geniş bir çerçevede ele alır. Bahsedilen şiirde o, sözünün iyi dinlenmesi gerektiğini, Allah'ın kullarını hesaba çekeceğini, iyi amellerin Allah'ın terazisinde görüleceğini hatta teraziye Allah'ın bizzat kendisinin bakacağını ve hesabın zorluğu sebebiyle dağların dahi eriyeceğini belirtir:

Varıcağız terâzûya Hak kendü bakar yazuya

Göricek taglar eriye ol zebânîler andadur (44/5).

Kavî/Metîn

Allah'ın kudretiyle ilgili isimlerinden olan Kavî ve Metîn *her şeye gücü yeten kudretli* (Topaloğlu, 1995, s. 414,415) anlamındadır. *Kavî ismi dokuz ayette ve beş esmayihüsna rivayetinde geçerken; Metîn ismi ise iki ayette ve dört esmayihüsna rivayetinde geçmektedir* (Karagöz, 2020, s. 160-161). Divanda Yunus'un Allah'ı anlattığı birçok beyitte bu isimlerin manaları doğrudan veya dolaylı bir şekilde görülebilir. Örneğin Allah'ın yaratıcı, affedici, bilen, gören olduğunu belirten tüm beyitlerde bu isimlerin manalarını dolaylı olarak da olsa görmek mümkündür. Bu sebeple söz konusu isimler hakkında en genel manaya sahip sadece iki örnek beyit seçilmiştir. Örneğin divanın son şiirinde Yunus Allah ile konuşur bir üslupla;

Her ne dilersen hakumda işledün

Ne tuşa durdumısa sen tuşladun (415/5) diyerek Allah'ın gücünün her şeye yettiğini bildirmektedir. Aynı şiirin başka bir beyitinde ise Allah'ın sözünün olduğu yerde başka hiçbir hükmün geçmediğini belirterek onun kudretine dikkat çeker:

*Nesne mi eksildi mülkünden senün
Yâ sözüm geçdi mi hükmünde senün (415/9).*

Kerîm

Kerîm ismi oldukça geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Bu ismin *nimet veren, bağışta bulunan, tövbeleri affeden, günahları, kusurları örten, ihsanı bol ve devamlı olan sebepsiz ve karşılıksız nimet veren, işleri övülmeye layık olan, şeref ve fazilet sahibi* (Karagöz, 2020, s. 263) gibi anlamları vardır. Belirtilen anlamlar dikkate alındığında Yunus'un birçok beyitte Allah'ın Kerîm isminin anlamınca yaratıcıya ve kâinata dair duygu ve düşüncelerini ifade ettiği söylenebilir. Ancak daha önceki başlıkta lütuf ve ihsanda bulunma manasının ağır bastığı belirtilmişti. Divanda onun bu özelliğinin ifade edildiği iki beyit tespit edilmiştir. Örneğin tespit edilen bir beyitte Yunus Emre, hatalarını, kusurlarını ve günahlarını Allah'a arz etmesi gerektiğini söyler. Ardından Allah'ın kendisi gibi olmadığını "*Soyluluk, ululuk, büyüklük, asalet; Bağış olarak verme, iyilik, cömertlik, eli açıklık, lütuf*" (Türkçe Sözlük, 2019, s. 1393) anlamlarına gelen kereminin çok olduğunu ve kendisini affedeceğini belirtir. Beyitte Yunus'un Allah'ın kendisini bağışlayacağına dair Allah'a duyduğu güven dikkat çeker:

Yûnus eksüklüğünü Allah'una arz eyle

Anun keremi çokdur sen itdüğün ol itmez (117/10). Dünya hayatının geçiciliğinin farkında olan ve bu durumu birçok şiirinde dile getiren Yunus Emre, divanda son sırada yer alan şiirinde kıyametin kopuşu ve devamındaki sahneleri kronolojik olarak anlattıktan sonra, insanların sırat köprüsünden amelleri ile geçerek cennete gitmelerinin mümkün olmadığını, sırat köprüsünden ancak Allah'ın yardımıyla geçileceğini ve ardından cennette Kevser şarabından içilebileceğini söyler:

Yine fazlundur kulunu geçüren

Geçüben Kevser şarâbın içüren (415/13).

Mucîb

Allah'ın, nimet veren anlamı taşıyan isimleri arasında bulunan *Mucîb*, *insanların dualarını, dileklerini, isteklerini kabul eden, ihtiyaçlarını karşılayan, zor durumda kalanların sıkıntılarını gideren* (Karagöz, 2020, s. 300-301) manalarına gelir. *Kur'an'da iki ayette geçen mucîb kelimesi* (Karagöz, 2020, s. 301) *dört farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2017, s. 158) yer alır. Divanda ise *Mucîb* isminin anlamına uygun düşüncelerle kurulu altı farklı beyit tespit edilmiştir. Yunus Emre, şiirlerinde yeri geldikçe günahkâr olduğunu, bu amelleri ile cennete girmesinin mümkün olmadığını söyler. Ancak onun Allah hakkındaki tüm mülahazalarının sonunda yine onun affına, mağfiretine sığındığı görülür. Çünkü o, *Mucîb* isminin manası gereğince Allah'ın duaları kabul eden olduğunu bilir. Nitekim konuyla ilgili tespit edilen beyitlerde Yunus, her konuda Allah'a dua edebileceğini, ondan her konuda yardım isteyebileceğini nitekim onun *dua kapısının açık* (128/3) olduğunu belirtir. Örneğin divanın hemen başlarında yer alan bir şiirinde o, her ne kadar günahlı olsa da Allah'ın isteklerine karşılık vereceğini düşünerek ondan dualarını kabul etmesini istemektedir:

Turmayup söylerem sözüm günâhuma göyner özüm

Günâhlu Yunus'un sözün sen kabûl eylegil Çalap (16/8). Dileklere sadece Allah'ın cevap vereceğine inanan Yunus Emre bu düşüncesini ise bir başka beyitte açıkça beyan eder:

Yüri hey sûfi zerrâk ne sâlûsluk satarsın

Hak'dan artuk kim ola kula dilek viresi (378/8).

Müntakım

Yunus Emre daha çok Allah'a olan aşkı, sevgisi ve bağlılığı ile bilinir. Onun bu yönüyle bilinmesinde şiirlerinde Allah'a karşı duyduğu bağlılığını güçlü bir şekilde ifade etmesinin rolü büyüktür. O, şiirlerinde Allah'a karşı sevgisini anlatırken bu durumun doğal bir sonucu olarak onun affediciliğini, nimet veren olduğunu, kullarına karşı merhametli olduğunu dile getirmesine sebep olmuştur. Ancak o Allah'ın hesaba çeken, intikam alan, suçluları cezalandıran olduğunu da bilmektedir. Bu bağlamda Yunus Emre'nin şiirlerinde *Allah'ın zalimleri, zorbaları, azgınları, suç ve günah işleyenleri, hallerini düzeltmeyenleri cezalandıran* (Karagöz, 2020, s. 351-352) anlamına gelen Müntakım isminin manalarını ifade ettiği görülür. Bu isim *Kur'an'da mutekimûn ve zû intikâm şeklinde olmak üzere toplamda yedi ayette* (Karagöz, 2020, s. 352) ve *üç farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2017, s. 158) görülür. Divanda ise Yunus Emre on iki farklı beyitte Allah'ın suçluları cezalandıracağını belirtir. Beyitlerde kimsenin yaptığına yanına kalmayacağı (60/6), suçluların cezalandırılma şekilleri (9/3) ceza karşısında duyacakları korku (9/4) vb. durumlar anlatılır. Örneğin aşağıdaki beyitte Yunus Emre, Allah'ın emir ve yasaklarına uymayanların nasıl cezalandırılacağını tasvir ederek anlatır:

Malik eydür hey hey Tamu korkubanı ditrer kamu

Tanrı buyruğun tutmayan anda bişe biryân ola (9/5). Bir başka beyitte ise o, insanların birbirlerine yaptıkları iyi veya kötü davranışların da Allah tarafından karşılığının verileceğini belirtir:

Kim kime ne dirise eger hayr u eger şer

Allâh virür cezâsın gele yol inceyimiş (124/4).

Muhyî

Yunus Emre, esmayihüsna'da bulunan bazı isimlerin anlamlarını beyitlerinde çok belirgin bir şekilde ifade eder. Allah'ın yaratıcı olması ile ilgili isimleri arasında bulunan ve *hayatla ilgisi bulunan varlıkta hayatı yaratan, can veren* (Topaloğlu, 2020, s. 78) diye tanımlanan Muhyî ismi bu duruma örnektir. *Kur'an'da iki ayette görülen bu isim dört farklı esmayihüsna rivayetinde yer alır.* (Karagöz, 2020, s. 202,204). Divanda ise dört farklı beyitte bu ismin anlamı tespit edilmiştir. Örneğin iki yüz elli altı numaralı şiirde geçen bir beyitte Yunus Emre kulların canlarını Azrail'in aldığını ancak kendisinin Azrail'e canını vermeyeceğini, kendisine canı verenin Allah olduğunu canını da ondan başka hiç kimseye teslim etmeyeceğini açıkça ifade eder:

Bana cânı sen virdün 'Azrâil'e bildürdün

Senden artuk kimseye emânet viremezsin (256/6). Yine bir başka beyitte o, Allah'ın can veren olduğunu bir dua içerisinde bildirir:

Acı dirligüm isteyen tatlı dirilsin dünyede

Kim ölümüm isterise bin yıl ömür virsün ana (13/4).

Mümît

Divanda Allah'ın Muhyî isminin zıddı olan ve *varlıkların hayatlarına son veren, öldüren anlamına gelen Mümît ismi Kur'an'da iki ayette geçerken esmayihüsna rivayetlerinden sadece birinde bulunur* (Karagöz, 2020, s. 202-203,205). Allah'ın Mümît isminin anlamı veya anlamına uygun olarak kullanımı divanda altı farklı beyitte tespit edilmiştir. Bu beyitlerde Yunus'un Allah ile teklifsiz konuşarak Allah'ın intikam almak için kendisini öldüreceğini (415/24) veya dünya hayatının olağan sürecinde bir gün yaşamının biteceğini ve Allah'ın canını alacağını (294/6) ifade ettiği görülür. Örneğin Yunus aşağıda verilen beyitte münkirlerin veya münafıkların kendisini öldürmek için plan yapıp konuştuklarını ancak kendisini sadece Allah'ın izni dâhilinde öleceğini ifade eder:

Münkir-münâfıklar beni öldürelim dirlerimiş

Beni Yaradan öldürür yok-var iden gelsün berü (287/6). Konuyla ilgili tespit edilen bir başka beyitte de Yunus bir gün kendisinin de öleceğini nitekim Allah'ın daha önce başka yaratılmışları öldürdüğünü belirtir:

Birgün senün dahı Yûnus benven didüklerün kala

Seni dahı böyle kıla nitekim kıldı bunları (368/8).

Mütekebbir

Yunus Emre'nin sadece manasını söyleyerek kullandığı bir başka isim ise *zâtının ve sıfatlarının mahiyeti bilinemeyecek kadar ulu* (Topaloğlu, 2006, s. 190) anlamına gelen Mütekebbir ismidir. Mütekebbir, *Kur'an'da bir ayette, esmayihüsna rivayetlerinin ise dört tanesinde görülür.* (Karagöz, 2020, s. 149-150) Allah'ı farklı isim ve sıfatları ile çok yetkin bir şekilde bilen Yunus Emre, Allah'ın büyüklüğünün ve kudretinin farkında olup onun bu özelliklerini şiirlerinde ifade ederek insanlara anlatır. Esmayihüsna'da yer alan isimlerin büyük bir çoğunluğu Allah'ın yüceliğini, büyüklüğünü, ululuğunu dolaylı olarak da olsa ifade eder. Ancak divanda onun bu özelliklerini içeren iki beyit örneklem olarak seçilmiştir. Örneğin aşağıda verilen beyitte o;

Bu işleri sen bilürsün sen virürsün sen alursın

Ne kim dilersen kılursın yâ bu soru hisâb nedür (89/5) diyerek zatının ve sıfatlarının ne kadar büyük olduğunu, bu büyüklük ile her şeye gücünün yettiğini ifade eder. Yine bir başka beyitte ise o;

Senündür pâdişâhlık kudretün var

Yaratdun yiri gögi heybetün var (48/1) diyerek Allah'ın kudretine ve büyüklüğüne dikkat çeker.

Nûr

Divanda manası ile görülen bir başka isim ise *altı farklı esmayihüsna rivayetinde bulunan* (Karagöz, 2017:159) ve *nurlandıran, nur kaynağı* (Topaloğlu, 1995, s. 415) anlamlarına gelen Nûr ismidir. Divanda iki farklı beyitin bu ismin manası ile kurgulandığı tespit edilmiştir. Örneğin aşağıda yer alan beyitte Yunus, Hz. Musa'nın Tur dağında Allah'ı nur olarak gördüğünü ifade eder:

Musî varur Tûr'a çıkar anda varur nûra bakar

Dostdan gayrı zerre kadar bu gözlerüm görmez benüm (170/4).

Ol nûrı göreliden unıtđum kendözümü

Sanasın Mûsâ benem hâcete Tûr'a geldüm (178/3).

Rahmân/Rahîm

Rahmân ve Rahîm isimleri daha önce de ifade edildiği gibi acıyan, esirgeyen, bağışlayan anlamlarına gelmektedir. Bu isimlerin anlamlarının yer aldığı veya anlamlarına uygun duygu, düşünce ve ümitlerin ifade edildiği on iki farklı beyit tespit edilmiştir. Konuyla ilgili beyitlerde Allah'ın rahmeti bol ve (89/6) çok bağışlayan olduğu; (186/1) cennete ibadetlerle değil ancak onun rahmetiyle gidilebileceği (302/13) gibi inançlar görülür. Örneğin onun;

Âlimlere sordum nedür dermân günâhlu derdüme

Anlar dahı eyitdiler dermân ana yine Çalap (16/2) dediği görülmektedir. Beyitte Yunus Emre'nin günahından dolayı ne yapması gerektiğini âlimlere sorduğunu ve yine Allah'a sığınması, ondan af dilemesi gerektiği cevabını aldığı görülmektedir. Yine aynı şiirin başka bir beyitinde ise Yunus Emre Allah'a;

Sensün bu benüm sultânım bu cânlar içinde cânım

Çokdur benüm günahlarım sen meded eylegil Çalap (16/6) diyerek seslenir. Yunus Emre her ne kadar beyitin sonunda Allah'ı Çalap ismi ile ansa da beyitte Allah'ın kullarını affedici olduğunu bildiği ve ondan bağışlanma istediği görülür.

Raûf/Afüv/Gaffâr/Gafûr

Divanın geneline bakıldığında Yunus Emre'nin Allah'ın rızasına erişmeyi dilemesi, onun şefkatine ve merhametine sığınması dikkat çeker. Yunus Emre, onun bu özelliğini çok iyi bilir. Nitekim şiirlerinde bu durumu ifade edip, insanlara anlatırken ona affedilmek için yaptığı yakarılar da belirgin bir şekilde görülür. Yunus Emre, bu yakarılarını yaparken esmayihüsna'dan *ileri derecede şefkatli ve merhametli* (Topaloğlu, 2007, s. 468) anlamına gelen, *Kur'an'da on ayette görülen* (Karagöz, 2020, s. 339) Raûf ve *hiçbir sorumluluk kalmayacak şekilde günahları affeden* (Topaloğlu, 1995, s. 414) anlamına gelen, *Kur'an'da üç ayette görülen* (Karagöz: 2020, s. 325) Afüv, *çok affeden, çok bağışlayan* anlamlarına gelen ve *Kur'an'da doksan ayette geçen Gafûr (91) ve Gaffâr (4)* (Karagöz, 2020, s. 335-337) isimlerinin manalarından faydalanır. *Gaffâr ve Gafûr isimleri üç farklı esmayihüsna rivayetinde yer alırken, Afüv iki rivayette* (Karagöz, 2020, s. 326) *Raûf ise beş rivayette* (Karagöz, 2017, s. 159) geçer. Yunus Emre, Allah'a yakarıta bulunurken onun ileri derecedeki şefkatini merhametini hatırlayarak/hatırlatarak bağışlanma ister.

Nitekim divanda on dört farklı beyitte bu isimlerin anlamları tespit edilmiştir. Örneğin aşağıda verilen beyitte onun;

İy bî-çâre miskin Yûnus günâhun çok neylesin

Sığındum ol Allâh'uma didi hem 'afv kılâm diyü (285/5) diyerek Allah'ın bahsi geçen isimlerinin manasınca ondan yardım istediği görülür. Konuyla ilgili tespit edilen bir başka beyitte ise Yunus Emre, çok büyük günahlarının olduğunu, bu günahları sebebiyle Allah'a karşı çok mahcup ve çaresiz bir durumda kaldığını ifade eder. Ardından her şeye rağmen yine Allah'a yalvararak ondan bağışlanma diler:

Ulu ulu günâhlarum yüz komadı bana Çalap

Hiç kimse çâre kılmadı döndüm yine sana Çalap (16/1).

Râfi'/Muiz

Divanda *Yücelten, izzet ve şeref veren* (Topaloğlu, 1995, s. 415) anlamlarına gelen Râfi' ve Muiz isimleri de tespit edilmiştir. Bu isimlerden Râfi' *esmayihüsna rivayetlerinden üçünde, Muiz ise dört rivayette* (Karagöz; 2020, s. 164,273) geçer. Allah'ın dilediği kuluna izzet verebilecek kudrette olduğunu bilen Yunus Emre bu düşüncesini bazı tarihi olayları örnek göstererek veya tespitlerde bulunarak dinleyicilere aktarmaktadır. Allah'ın Râfi' ve Muiz isimlerinin anlamları veya bu anlamlara uygun düşünceler divanda sekiz farklı beyitte tespit edilmiştir. Örneğin konuyla ilgili tespit edilen bir beyitte o, oğlunu kaybetmenin verdiği üzüntü ile Hz. Yakub'un kör olan gözlerine dikkat çekerken aynı beyitte kuyudan kurtulduktan sonra yaşadığı sıkıntıların devamında Mısır'a sultan olan Hz. Yusuf'u hatırlatır:

Ya'kûb'ı agladup aldun gözlerin

Yûsuf'ı Mısır'un sen itdün sultânı (379/8).

Yunus Emre, bahse konu isimlerinin anlamlarına uygun ifadeler kullanırken Hz. İsa'nın kıssasına da telmihte bulunur. Beyitte Hz. İsa'nın öldürülmek üzereyken Allah'ın yardımıyla kurtarılmasını *en yüce, yüksek, pek yüksek* (Tatçı, 1990, s. 446) anlamlarına gelen "Fevka'l-ulâ" söz öbeği ile tanımlar. Beyite göre Hz. İsa düşmüş olduğu zor durumdan en yüksek, en yüce mertebeye çıkarılarak kurtarılmıştır:

Tiz çıkarurlar fevka'l-'ulâya

Bil 'İsâ gibi dünyâ koyanı (353/4).

Ganî/Muğnî

Birbirlerine yakın anlamlı olan Ganî ve Muğnî isimleri de manaları ile görülen isimler arasındadır. Ganî Allah'a nispet edildiğinde *zengin, başkalarına muhtaç olmayan* Muğnî ise *mal mülk veren, zengin yapan, başkasına ihtiyacı olmayan* (Karagöz, 2020, s. 172) anlamındadır. Esmayihüsna rivayetlerinde Ganî ismi beş rivayette yer alırken Muğnî ismi üç rivayette yer alır (Karagöz, 2020, s. 154,157). Divanda ise bu isimlerin anlamlarına uygun olarak düşüncelerin ifade edildiği beş farklı beyit tespit edilmiştir. Örneğin Yunus, bir beyitinde zengin ve yoksulluğun yadırganmaması gerektiğini, insanların zengin veya yoksul olmalarının Allah'ın bir iradesi olduğunu belirtir:

Kimi baydur kimi yoksul dime kim

Eger baydur eger yoksul ol eyler (95/9).

Yunus, konuyla ilgili başka bir beyitte ise Allah'ın kullarına rızık dağıtıcı olduğunu, istediğine istediği şekilde rızık verdiğini belirtir. Yine aynı beyitte o bazı insanların üstlerine giyecek kıyafet bulamazken bazı insanların ise atının üzerine dahi ipekli kumaş örttüklerini örnek göstererek Allah'ın bahse konu isimlerinin manalarına uygun bir şekilde düşüncelerini ifade eder:

Kimine bir 'aba virmez kim giye

Kiminün atına atlâs çül eyler (95/10).

Rezzâk/Mukît

Rızık veren, anlamına gelen Rezzâk ve Mukît isimleri de eşanlama sahip olup her iki isim de *Kur'an'da birer ayette* geçer. (Karagöz, 2020, s. 261-262, 269-270). *Rezzâk beş*, *Mukît ise bir esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2017, s. 157,160) bulunur. Divanda ise bu isimler genellikle Yunus'un şathiye tarzında söylediği şiirlerinde tespit edilmiştir. Yapılan incelemelerde Yunus'un yedi farklı beyitte bu isimlerin anlamlarına uygun ifadeler kullandığı görülür. Örnek olarak seçilen beyitte o, Allah'ın herkesin rızkını tayin ettiğini, herkese rızkını eksiksiz bir şekilde vereceğini, hiç kimsenin başka birisinin rızkını yiyemeyeceğini, bu sebeple endişelenmemek gerektiğini açıkça belirtir:

Rızık için gussa yime kimse rızkın kimse yimez

Rızık için gussa yime pâdişâh eksük eylemez (109/1). Rezzâk ve Mukît ismine göre Allah, sadece insanların rızkını veren değil aynı zamanda *bütün hayvanların, cinlerin ve diğer canlıların da muhtaç olduğu rızıkları verendir.* (Karagöz, 2020, s. 261-262,269). Şiirlerindeki ifadelerinden Allah'ın bu özelliğini bildiği anlaşılan Yunus Emre, aşağıdaki beyitte bu durumu açıkça anlatır:

Kar yagduran buz tonduran hayvânlara rızkın viren

Şöyle bilün ol mahlûka ol Rahîm ü Rahmân benem (193/7).

Tevvâb

Yunus Emre'nin yaratıcı hakkındaki duygu ve düşüncelerini ifade ederken onun isimlerinin manalarına uygun ifadeleri kullanması *kullarını töbeye seokeden ve töbelerini kabul eden* (Topaloğlu, 1995, s. 415) anlamında olan Tevvâb isminde de görülür. *Kur'an'da birçok ayette görülen bu isim üç farklı esmayihüsna rivayetinde yer alır* (Karagöz, 2020, s. 333-334). Divanda ise Yunus Emre üç farklı beyitte Allah'ın tövbe kapısından (376/6), nasuh tövbeden (387/9) ve tövbe etmenin öneminden (414/7) bahsederek dolaylı olarak Allah'ın tövbeleri kabul eden olduğunu bildirir ve gerek kendisini gerekse insanları tövbe etmeye teşvik eder. Örneğin aşağıdaki beyitte o;

Yunus gel âşıkısan tevbe eyle

Nasûha tevbe ucu kutlı oldu (376/6) diyerek nasuh tövbenin öneminden bahseder ve nefisini tövbe etmek için cesaretlendirir. Yine o bir başka beyitte de tövbe ettiğinde Allah'ın kendisini affedeceğine, kendisini merhametinden mahrum bırakmayacağına dair ümidini ifade eder:

Yûnus özün yalvarursan sıdkula yola girürsen

El alup tevbe kılursan mahrûm kalmayasın bigi (414/7).

Vâhid

Allah'ın tek yaratıcı olduğunu, ortağının veya benzerinin bulunamayacağını bilen Yunus Emre şiirlerinde bu durumu dile getirmektedir. Bu anlamda onun *bölünüp parçalara ayrılmaması ve benzerinin bulunmaması anlamında tek* (Topaloğlu, 1995, s. 415) manasına gelen Vâhid isminin de anlamını divanda kullandığı görülür. *Kur'an'da çok sayıda geçen bu kelime Allah'ın haricinde başka nesnelere için de kullanılmış olup iki farklı esmayihüsna rivayetinde geçer* (Karagöz, 2020, s. 108,110). Allah'ı farklı isim ve özellikleri ile insanlara anlatmaya çalışan Yunus Emre'nin onun gerçek anlamdaki tek ilah, tek yaratıcı olmasını divanda on dört farklı beyitte ifade ettiği görülür. Bu beyitlerde kendisinin Allah'ın birliğine iman ettiği (170/5), ortağının olmadığı (107/2), birliğini kabul edenlerin diri olup aşk denizinde yüzdüğü (72/5), inkâr edenlerin aslında kendi öz canlarına düşman olduğu (125/6) gibi İslami hususları ifade ettiği görülür. Aşağıdaki beyitte Yunus Emre padişah diyerek seslendiği Allah'ın ortağının olmadığını belirtir:

Sen eyitdün iy pâdişâh Yehdillâhu Limen yeşâ

Şerikün yok senün i şâh suçlu kimdir 'azâb nedür (89/2). Bir başka beyitte ise o Allah'ın tek oluşunu kabul etmeyenlerin imansız olduklarını ifade eder:

Dünyâ için gussalanan mescid göricek tutunan

Anda îmânsuz bulman Allâh'ı bir bilmeyendür (99/4).

Vâlî

Yunus Emre, Allah'ın kâinatı yöneten gerçek ve benzersiz bir idareci olduğunu bilmekte ve bu durumu şiirlerinde belirgin bir şekilde ifade etmektedir. Nitekim onun bazı şiirlerinde *kâinata hâkim olup onu yöneten* (Topaloğlu, 1995, s. 415) anlamına gelen Vâlî isminin manasını ifade ettiği beyitlere rastlamak mümkündür. Vâlî ismi *Kur'an'da sadece bir ayette* geçerken (Karagöz, 2020, s. 311) *esmayihüsna rivayetlerinin ise üçünde* (Karagöz, 2017, s. 161) yer alır. Kâinatı ve işleyişini devamlı hikmet ve ibret gözüyle izleyerek anlamaya ve anlatmaya çalışan Yunus Emre'nin divanda yirmi iki farklı beyitte Allah'ın kâinata hâkim olup onu yönetmesini çeşitli örneklerle anlattığı görülür. Bu beyitlerde Yunus, Allah'ın emri, kudreti ve bilgisi ile dünyanın dönmesi (48/11), gece ile gündüzün birbirini takip etmesi (23/2), kar yağdırıp, suları dondurması (193/7) bulutları hareket ettirip, yağmur yağdırması (194/1) yani her zaman her şeyin Allah'ın istediği şekilde olması (180/4) gibi durumları anlatır. Aşağıda verilen beyitte Yunus Emre;

Musahhârdur kamu emriün içinde

Cem'î kullaruna müriüvetün var (48/14 S. 66) diyerek tüm insanların onun emrinde olduğunu hatırlatır. Söz konusu ismin anlamına hitap edilen bir başka örnek ise Yunus'un şathiye tarzında söylediği şiirde görülür. İlgili beyitte Yunus, her şeyin idaresinin Allah'ın elinde olduğuna dikkat çeker:

*Bu çarh benim hükmümdedir her kanda ben oturmuşam
Mülk benimdür hükm iderüm yapan benim yıkan benim (187/12).*

Vedûd

Vedûd ismi sâlih kullarını çok seven ve onlar tarafından çok sevilen (Topaloğlu, 2012, s. 598) anlamlarına gelir. *Kur'an'da iki ayette geçen* (Karagöz, 2020, s. 340) Vedûd, *esmayihüsna rivayetlerinden ise dördünde* (Karagöz, 2017, s. 161) yer alır. Allah'a karşı duyduğu derin sevgisi ve bu sevgisini dile getirmesiyle tanınan Yunus Emre'nin divanda sadece kendisinin Allah'a karşı duyduğu derin sevgisini değil, Allah'ın da kullarını çok sevdiğini ve kulları tarafından çok sevildiğini de çeşitli örnekle ifade eder. Nitekim konuyla ilgili divanda bu duygu ve düşüncelerin ifade edildiği yüz kırk iki farklı beyit tespit edilmiştir. Bu beyitlerde sadece insanların değil tüm mahlukatın Allah'ı çok sevdiği (144/4), Allah'ın miskinlerin gönlünde olduğu (186/4) ve tüm alemin ona hayran olduğu (287/9) gibi hususlara dikkat çekildiği görülür. Örneğin aşağıdaki beyitte Yunus Emre bu düşüncelerini insanlara anlatmak için Allah ile konuşur bir üslupla Allah'ın ne fakir/zengin insanların ne de köşk/saray gibi güzel mekânlarda olduğunu onun miskinlerin gönlünde bulunduğunu ifade eder:

Ne yoksul u ne baydasın ne köşk ü sarâylardasın

Girdün miskînler gönline idündün turak Çalab'um (186/4). Yine bir başka beyitte de Yunus, tüm yaratılmışların gönlünde Allah'a karşı bir sevginin olduğunu ifade eder:

Cümle 'âlemün gönlünde vardur anun mahabbeti

Anı cândan sevmeyenün bil kim îmânı taş oldı (354/9).

Velî

Divanda anlamına uygun ifadelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı bir başka isim ise *dost, seven, görüp gözeten yardım eden* (Karagöz, 2017, s. 161) anlamlarına gelen Velî ismidir. *Kur'an'da otuz üç defa geçen bu kelime* (Karagöz, 2020, s. 310) *dört farklı esmayihüsna rivayetinde* (Karagöz, 2017, s. 161) yer alır. Allah'ı dostu, yardımcısı ve koruyucusu olarak gören Yunus Emre bu ismin anlamını şiirlerinde sıklıkla kullanmıştır. Öyle ki divanda yapılan incelemelerde seksen dört farklı beyitte Velî isminin manasına uygun ifadeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu beyitlerin birçoğunda o, Allah'ı dost olarak görmekte ve ondan yardım beklemektedir. Örneğin aşağıdaki beyitte Allah'ı hem dost diye niteler hem de ondan yardım geldikten sonra kendisine hiçbir zorluğun olmadığını ifade eder:

İki cihân zindâmsa gerek bana bostân ola

Ayruk bana ne gam gussa çün 'inâyet dosttan ola (4/1). Konuyla ilgili verilecek bir başka beyitte ise Yunus, ölüp mezarlığa gömüldükten sonra zebanilerin kendisine verebileceği zararlardan korunmak için Allah'tan yardım istemektedir:

Va'de yitüp ölicegez ol sinleye varıcağaz

Zebânîler gelicegez sen 'inâyet eyle Çalap (16/3).

Sonuç

Sonuç olarak Yunus Emre'nin şiirlerinden hareketle onun Allah'ı sadece sevgi odaklı tanıyıp insanlara anlatmadığı tespit edilmiştir. Divanda yapılan tespitlere göre Yunus Emre, Allah'ı farklı isimleri ve anlamları ile bilmekte ve bu bilgiler ışığında insanlara anlatmaktadır. Bu bağlamda Yunus Emre Allah'ın affedici ve merhamet sahibi olduğunu bilmesinin yanı sıra onun her şeyi gören, bilen olduğunu; büyüklüğünün ve gücünün sınırlarının olmadığını; dünya hayatında insanların çiğnedikleri yasaklardan ve uymadıkları emirlerden dolayı cezalandıracağını bilir. Yani ona göre Allah sadece Rahmân, Rahîm, Vedûd ve Afüv değildir. O, aynı zamanda kullarını hesaba çeken Hasîb, suçluları cezalandıran Müntakîm, istediğini yaptıran Cebbâr, istediğini alçaltan Müzil'dir. Yapılan incelemelere göre Yunus Emre esmayihüsna terkiplerinde bulunan on yedi ismi kelime olarak kullanmıştır. Duygu ve düşüncelerini ifade etmek için anlamlarına müracaat ettiği isim sayısı ise kırk sekizdir. Toplamda altmış beş ismi divanda kullanmıştır. Bu isimlerin veya anlamlarının kullanıldığı beyit sayısı ise yedi yüz yetmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında Yunus Emre Allah'ı farklı isim ve anlamları ile bir din âlimi kadar tanımaktadır. Bu durum Yunus Emre'nin ciddi bir dinî eğitim aldığını da göstermektedir.

Extended Abstract

Yunus Emre, who lived during the Mongol invasion of the Anatolian lands, the throne fights and the people's revolts, and the political, social and cultural depressions, gave the Anatolian people a breath of fresh air with the thoughts he expressed in his poems. The Turkish nation, which overcame many difficulties in its historical adventures, listened to Yunus Emre while he was overcoming the difficulties in the XIIIth and XIVth centuries. During this period, Yunus Emre instilled hope in the Anatolian people who fell into despair; he talked about the importance of friendship and brotherhood and invited them to unity and solidarity; reminding the transience of the world, he advised to live under the guidance of the Qur'an and hadiths. Yunus Emre, who was seen to have expressed the problems of the people and to have loved the people and the right in his poems, tried to explain and make people love God from a mystical window. In this respect, it can be thought that Yunus Emre, who is known with adjectives such as lover of God and friend of God, understood and explained God only with a focus on love. However, when the divan is examined carefully, it is seen that he knew Allah as the one who takes account, punishes the criminals, gives blessings, administers the entire universe, is just and has knowledge, and describes it to people with different names and attributes such as his might, majesty, and guidance. In this context, Yunus Emre greatly benefited from the Al-Asma-ul-Husna, which is the composition of the 99 names of Allah.

In this article, it will be explained how Yunus Emre, who continued to make his voice and word heard by humanity by transcending the age and geography he lived in, understood God in his divan and how much and how he benefited from the names expressed as Al-Asma-ul-Husna and their meanings while telling people. This will also be a new basis for those who claim that Yunus Emre received a serious Islamic education.

The cultural values that make up the nations are formed by the kneading of many elements on a common denominator over the centuries. Thinkers, a nation national, religious, moral, etc. prepares them for the future with their opinions and thoughts in the fields. The great Turkish thinker Yunus Emre also influenced the world of thought and life style of the Turkish nation, especially in religious, humanitarian and moral fields, with the works he produced in the politically difficult and troubled times of the geography he lived in. Yunus and his contemporaries taught and reminded the Turkish nation of the door through which they could take refuge, through mystical ways, in this period when the hope of becoming a strong nation and state decreased and anxiety increased. With these efforts of Yunus and his contemporaries, the destroyed spirituality of the Anatolian people was reconstructed, then it served as a shield and the social, political and cultural life in Anatolia was tried to be organized under the protection of this shield. As a matter of fact, when the divan of Yunus, who is a Sufi poet, is examined, it is seen that he told/taught people that the world is temporary, that Allah should not lose hope in him, stating that every situation is temporary.

In this context, Yunus Emre, one of the most important touchstones of our civilization with his poems, has been studied by researchers from past to present in many aspects. In these studies, it is seen that subjects such as his historical and epic life, his clear and effective use of the Turkish language, the didactic aspect of his poems, the values he tried to convey, his love for humanity, his mystical aspect and his deep love for God. One of the most important features that distinguishes Yunus Emre from other thinkers is that he tries to make people love and express Allah in a simple language and expressive power. In this context, the love of God in Yunus Emre's divan, his imagination and the way he expresses them are remarkable.

Trying to live and explain Islam with a mystical morality, this heartfelt person in his poems deals with subjects such as love, unity, togetherness, reaching Allah and attaining his consent, in his ecstatic state. Yunus Emre, who is one of the first Sufi poets to introduce Allah to people in many aspects in Turkish poetry, is clearly seen in his divan.

Numerous studies have been conducted on Yunus Emre's Islamic and mystical aspects and his vision of God, which is the subject of this research. In these studies, although the imagination of God in Yunus's world was tried to be examined, his God image was not examined in the context of Al-Asma-ul-Husna, based on the examples in the whole divan, and the names and meanings were partially touched on, and moreover, not all of the names or their meanings in the divan were determined and interpreted. In this study, Yunus's vision of God, which is reflected in his divan from his world of thought and belief, has been examined within the framework of the names in different Al-Asma-ul-Husna compositions and the meanings of these names. As a matter of fact, it has been determined that in his poems that he wrote to describe Allah, he made use of the names in the composition of Al-Asma-ul-Husna or gave the meanings of some names. This situation can be considered as an important point that shows Yunus Emre's competence in Islamic issues. In this context, it is seen that Yunus

Emre, who is one of the pioneers who played the first leaven in Turkish culture in the spiritual and literary sense, followed two different ways by expressing the names in the Qur'an and hadith narrations or the meanings of these names while describing Allah in the divan.

As a result, based on Yunus Emre's poems, it has been determined that he does not know God only with love and does not tell people. According to the determinations made in the Divan, Yunus Emre knows God with different names and meanings and explains it to people in the light of this information. In this context, Yunus Emre not only knows that Allah is forgiving and merciful, but also that he sees and knows everything; that his greatness and power have no limits; He knows that he will punish people in the life of this world for the prohibitions they violate and the orders they do not obey. In other words, according to him, Allah is not only Rahman, Rahim, Vedud and Afuw. He is also Hasib who takes his servants to account, Muntakim who punishes criminals, Jabbar who makes them do what he wants, Muzil who humiliates what he wants. According to the investigations, Yunus Emre used 17 nouns as words in the compositions of Al-Asma-ul-Husna. The number of nouns whose meanings he applies to express his feelings and thoughts is 48. He used 65 names in total in the divan. The number of couplets in which these names or their meanings are used is 770. In the light of all this information, Yunus Emre knows Allah as well as a religious scholar with different names and meanings. This shows that Yunus Emre received a serious religious education.

Kaynakça

- Ayverdi, İ. (2010). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı.
- Banarlı, N. S. (2004). *Resimli Türk edebiyatı tarihi I*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yay.
- Bardakçı, M. N. (2021). Yunus Emre'nin öğretisiyle gençliğe Allah bilinci kazandırmak. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47, 5-21.
- Dursun, E. (2009). *Din felsefesi açısından Yûnus Emre'de Tanrı ve insan*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı.
- Ersöz, D. (2021). *Ahmet Yesevi, Hakim Ata ve Yunus Emre'de Tanrı tasarımı*. (Doktora tezi) <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı.
- Gölpınarlı, A. (2008). *Yunus Emre ve tasavvuf*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Günay, U-Horata, O. (1994). *Yunus Emre Risâletü'n-Nushiyye*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Hadislerle İslam (2013). *Hadislerle İslam/Hadislerin hadislerle yorumu*, 1. Cilt, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Kahraman, A. (2017). Yunus Emre dîvân'ında şerîat, tarîkat, hakikat ve marîfet (Dört Kapı). *Kocaeli İlahiyat Dergisi*, 1, 1-18.
- Karagöz, İ. (2017). *Dinî kavramlar sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Karagöz, İ. (2020) *Esmâ-i hüsnâ*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Kaya, D. (2009). *Yunus Emre ve seçme beyitler*. Sivas: Vilâyet Kitabevi.
- Kayaer, A. (2010). *Yunus Emre'nin dünyasında insan-Allah ilişkisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı.
- Köprülü, F. (1976). *Türk edebiyatında ilk mutasavvıflar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Öztelli, C. (1997). *Yunus Emre yaşamı ve bütün şiirleri*. Ankara: Özgür Yay.
- Pala, İ. (2002) *Kün. DİA*, (C. 26, s. 552-553). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Pür, İ. (2008). *Yunus Emre'de dinî hayatın psikolojisi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı.
- Şener, H.İ. (2001) *Karun. DİA*, (C. 24, s. 520). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Tatçı, M. (2013). Yunus Emre. *DİA*, (C. 43, s. 600-606). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Tatçı, M. (1990). *Yunus Emre divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Timurtaş, F. K. (t.y). *Yunus Emre divanı*. Kervan Kitapçılık.
- Topaloğlu, B. (1993). *Câmî'. DİA*, (C. 7, s. 92-93). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu, B. (1995) *Esmâ-i hüsnâ. DİA*, (C. 11, s. 404-418). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu, B. (1995). *Evvel. DİA*, (C. 11, s. 545). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu, B. (1996) *Ganî. DİA*, (C. 13, s. 348-349). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu, B. (2006). *Mütekebbir. DİA*, (C. 32, s. 189-190). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

- Topaloğlu, B. (2007). Raûf. *DİA*, (C. 34, s. 468). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu, B. (2012). Vedûd. *DİA*, (C. 42, s. 598-599). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu, B. (2020). Mübdî. *DİA*, (C. 31, s. 429-430). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu(a), B. (1997). Hak. *DİA*, (C. 15, s. 152). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu(a), B. (2022). Kayyûm. *DİA*, (C. 25, s. 108-109). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu(b), B. (2022). Kerîm. *DİA*, (C. 25, s. 287-288). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu(b), B. (1997). Hâlik. *DİA*, (C. 15, s. 303-304). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu(c), B. (1997). Hâdî. *DİA*, (C. 15, s. 9). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Topaloğlu, B. (2020). *Muhyî. DİA*, (C. 31, s. 78-79). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Türkçe sözlük*. Ankara: Yazar.
- Uludağ, S. (2003). Mârifet. *DİA*, (C. 25, s. 54-56). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Yazır, E. M. H. (2021). *Hak Dini Kur'an Dili*. (Köksal, A. C. & Kaya, M. haz.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.

Divanda Bulunan İsimler

Hak:4/5-7/2-9/4,8-11/6-12/7-13/1,3-21/3-22/6-23/1-24/5-27/4-28/1,3,9-47/2-49/3-35/1-36/2,4-37/7-41/7,8-42/6,9-44/2,5-45/7-49/1-49/8,9-54/1,2,9-55/1,2-63/6,7-64/1-65/5-70/8-72/6-79/2-81/2-84/2-87/8-91/2-92/5,7-99/1-100/7-103/1-104/7-105/2,3-107/4-108/5-112/7-116/4,6-117/5-124/4-120/1-122/1-123/6-128/1,2,3,6-131/1,3,6-132/7,9-134/6-135/5-136/3,5-137/7-140/7-142/5-146/5-148/10-149/2-150/3-152/3-155/8-156/5-158/7-160/10-164/6-167/3,5-168/3,8-169/10-173/4,8-175/4,5,6-76/1,7-178/6,11-187/10-191/2,3,14-192/8-196/11-208/1,5,9-214/7-219/5-223/2-225/8-228/5-231/8-235/6-238/3-239/1,8-242/17-243/5-246/5-249/1-250/5-265/3-266/5-275/7-279/7-286/4-287/1-288/5-293/5-295/18,27-296/4-300/3-302/11-308/7-314/2,8-318/3-322/3-325/4-326/7-31/4-337/3,4-335/10,11-346/5,6-349/1,2-352/1-353/5-355/6,9-359/13,16,19-361/5-362/7-364/2-367/13-370/11-373/5,6-375/8-376/4 – 378/4,8-383/5-388/2,5,6-394/6-397/7-413/6,8 **Allah:**4/7-7/4-15/3-56/12-65/6-71/1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13-99/4-115/5-117/10-124/4-142/2-152/13-168/12-184/1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19-185/6-220/2-225/9-237/4-238/1,2,3,4,5 – 248/3-265/5-273/3-285/5-286/4-314/8-321/2-326/8-333/7-341/3-350/1-355/7-380/7-393/1

Rahmân:22/4-46/6-86/3-115/1-198/5-200/6-201/43-204/3-211/4-228/2-394/1,2-398/6-193/7

Kâdir:28/4-53/5-108/1-136/7-211/1,5-349/8 **Hâlık:**33/5-42/3-86/4-273/2-235/5 **Rahîm:**86/3-89/4-184/1-201/43-193/7 **Evvel/Ahîr:**63/5-193/1-211/8-256/3 **Ganî:**1/5-186/3-232/4-269/8-415/6 **Rab:**14/3-15/1,2,3,4,5-275/5 **Cebbâr:**1/5-31/1-56/10-169/9 **Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm**

153/6-415/25 **Kayyûm:**149/7-377/6 **Kerîm:**184/1 **Hay:**201/43-211/5 **Mevla:**40/2-150/5

Divanda Anlamlarına Uygun İfadeler Kullanılan İsimler

Velî:1/2,11-4/1,2,3,7-7/1,6,7-12/3-16/3,4,5,6-33/4 20/5,6-26/3-28/2-36/1,3-43/3,5-51/2-55/1-61/4-64/2-71/5-92/1,2,4-95/2-98/1,2,3,4,5,6-118/8-123/5-131/2,3,7-135/1-139/2-160/1,2,3,4,5,6,7,8,9,10-170/5,6-171/10,11-174/3,4-175/2,3-182/2,3,4,5,8,9-187/11-212/2,3-215/3-231/8-238/1-275/7-286/1-348/1,4,5,6,9-360/2-380/7 **Vedûd:**3/5,11,12-4/4-51/1-52/1,2,3,4,5,6,7-55/1,2,3,4,5,6-65/2-70/8,4-77/8-78/1,2,3,4,5,6,7-92/1,2,3,4,5,6,7,8-98/1,2,3,4,5,6-107/1,2,3,4-144/4,6-170/1-174/3-179/2,3,4,5,6-180/5,6-186/4-193/2-202/8-213/1,2,3,4,5,6-219/1,2,3,4,5,234/4,5,6,7-238,1,2,3,4,5-268/1,2,3,4,5,6,7,8,9-271/1,2,3,4,5,6,7,8-280/1,2,3,4,5,6,7,8,9-287/9-290/1,13-291/1,7-299/5-348/9-354/9-359/1,2,3,4,5,6,7,8-381/1,2,3,4,5,6,7,8,9,10-404/1,2,3,4,5,6,7,8,9

Hasîb:9/7-44/4,5,6-72/4-89/5-127-7,8-138-2,4-153/36,186/7-210/6-251/2-272/1,2-274/3-275/1,2-285/1,2,3,4-306/2-311/5-415/2 **Vâlî:** 23/2,3,4-48/11,13-89/3,5-107/6-180/4-187/1,2-193/7,9-194/1,23-195/1,2,6-212/4-282/2-355/3 **Hâlûk:**12/6-14/2-48/1-107/5-193/4 -211/2 -249/1,2,3,4-256/6-356/1,7-358/1-379/3-380/2-415/6

Afîv,Gaffâr,Raûf,Gafûr:16/1,2,6-48/16-186/2-258/9-266/3-272/6-273/2-274/4-275/7-282/1-285/5-415/19 **Vâhid:**72/5-89/2-99/4-107/8-120/3-125/6-168/2-170/5-223/1-248/1-287/4-303/3-367/1,1 **Muntakım:**9/3,4,5-60/6-124/4-138/3-207/8-274/2,4-275/3-306/4-333/3 **Bari/Mübdi:**48/1-89/7-94/1-120/3-158/7-193/3,4-211/1,2,8-355/8-356/1,7 **Râfi'/Muiz:**95/12-177/7-193/12-211/3-273/4-353/4-379/8-404/8

Rezzâk/Mukît:42/5-109/1-148/5-193/7-211/1-212/4-378/5 **Bâtın/Zâhir:**14/6-54/1,5-118/8-183/1,2,3,4,5,8-339/3-378/4 **Mümît:**112/7-210/3-287/6-294/6-368/8-415/24 **Bâis:**3/8-9/2-272/2-275/4-306/5 **Habîr,Âlim:**9/7-116/7-256/1-306/3-415/22 **Evvel/Âhir:**195/1-151/3-201/45-174/2 **Mucîb:**16/8-88/3,5,6-128/3-378/8 **Hâdî:**89/2,3-95/7,11-180/3-93/1-296/4 **Ganî/Muğnî:**31/5-95/9,10-148/8-211/4 **Azîm/Kebîr:**48/2,4,5-232/4-256/1,2 **Câmi':**138/2,5-153/6-306/1 **Hak:**29/1-34/4-311/7-345/1,2 **Muhyî:**13/4-112/7-256/6-355/8 **Tevvâb:**376/6-387/9-414/7 **Kerîm:**117/10-216/5-415/13

Hakem/Hakîm:15/3-180/4 **Hâfîd/Müzil:**95/11-353/5 **Mütekebbir:**48/1-89/5 **Basîr:**235/5-415/22 **Nûr:**170/4-178/3 **Kavî/Metîn:**415/5,9 **Hafîz:**263/1,6 **Mâlik:**9/4,5 **Bâkî:**14/1